

ԾԱՂԻԿ Կը հրատարակուի Շաբաթ օրերը: — Հա-
տը 40 փարս:

Բաժանորդագին ԿԱՆՈՒՄԻՆ — Պոլսոյ համար տարե-
կան 45 զրշ: Վեցամսեայ 23 զրշ: Եռամսեայ 12 զրշ: —
Գաւառաց համար տարեկան 50 զրշ: Վեցամսեայ 26
զրշ: Եռամսեայ 14 զրշ:

Ռուսիոյ համար տարեկան հինգ ռուբլի: Ուրիշ եր-
կիրներու համար 12 ֆրանք:

Գաւառներէն դրոշմաթուղթ կ'ընդունուի:
Միայն երեք թիւ ապուիկ կը զրկուի: Այնուհետեւ
բաժանորդագին չը վճարողը կը դադարի թերթ ընդու-
նելէ:

Մանուցման տողը 2 զրշ:

40 փարս

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

40 փարս

ԾԱՂԻԿ

Հ. Ր. Ա. Գ. Ի. Բ.

ԾԱՂԻԿԻ վերաբերեալ ամէն գործի համար պէտք է
դիմել:

Առ ՏՅՈՐԷՆ-Հրատարակիչ ՅՈՎՆԱՆ Գ. ՓԱՆԱԳԱՇԵԱՆ

Պոլիս, Էսկի-Չապթիէ, Պերպերեան Տպարան

درعليه اسكي ضبطيه زقاغده برريان مطبعه سنده

بالا قاشيان حوونان

HOVNAN PALACACHIAN

Rue Esski-Zabtié, Imprimerie N. Bérbérian
CONSTANTINOPLE

ՇԱԲԱԹ — ԹԻՒ 10

ՇԱԲԱԹ

1890

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

Բաւական ժամանակէ ի վեր հրապարակին
վրայ տիրող դրամական տաքնապը, Եւրոպիոյ
մէջ տոկոսի 1/10 ին 3 էն 6 ի բարձրանալը, քամ-
պիօններու տարապայման անկումը (108 դրոշ-
մով 1 անգղ. սիւնդ. և 100 դրոշմով 23.30
ֆրանքի քամպիօ առնուելը՝ որ 1/10 ին 2 էն ա-
ւելի տարբերութիւն մը կը ցուցնէ) չարա-
գուշակ նշաններ էին մօտաւորապէս անհաշի-
ւելի հարուածը եկաւ՝ բոլորովին անյու-
սալի կողմէն: Պէյրիսի եղբարց դրամատունը
որ Լոնտօնի առաջնակարգ դրամական հաս-
տատութիւններէն մին էր, երկու շաբաթէ ի
վեր դադարեցուցած է իւր վճարումները և 15
միլիոն լիրայի գանձելի փոխանակադիրք ան-
վճար կը մնան դեռ պահանջատեարց ձեռ-
քը, պարագայ մը որ ընդհանուր ապշուծիւն
պատճառեց Անգլիոյ մէջ և հարկադրեց դա-
մէն ոք ոսկեգրամի վերածելու իւր ձեռք
գտնուած արծեթիդրերն: այս առթիւ հրա-
պարակը լեցուած էր զանազան արծեթիդրե-
րով և գնորդներու սակաւութեան պատճա-
ռաւ մի քանի օր զգալի կերպիւ ինկան դը-
րեթէ ամէն տեսակ թղթեր, որով ո՛չ միայն
Անգլիոյ, այլ և համայն Եւրոպայ, ընդ որս և
Մայրաքաղաքիս Պորսան ենթարկուեցաւ այս
ընդհանուր անկման, այնպէս որ 21 էն 18 զրշ.
34 փարայի իջաւ Օսմ. Բանաստիւն և 80 էն
73 ֆրանքի ինկաւ Րում. երկաթուղին, այս
համեմատութեամբ և միւս արծեթիդրք.
իսկ եւրոպական փոխանակադրոց համար մին-
չեւ 1/2 այսօր մեծ անձկութեան մէջ է մայրա-
քաղաքիս վաճառական դասը, և արգարեւ
Պէյրիսի եղբարց նման առաջնակարգ դրամա-
տուն մ'այս դժբաղդ վիճակին ենթարկուելէ
յետոյ, այլ ևս ո՛վ կը համարձակի վստահու-
թիւն ունենալ համեմատաբար անկից շատ
մանր տանց ստորագրութեանը վրայ:

Լոնտօնի 30 ի մօտ դրամատունը՝ այս ան-
վստահութեան և մեծամեծ վնասուց առաջին
առնելու համար՝ Անգլիոյ պանքային նախա-
ձեռնութեամբ իրենք ստանձնեցին վճարել
վերոյիշեալ դրամատան փոխանակադրերը,
և որովհետեւ ըստ բաւականին ոսկեգրամ չէր
գտնուեր իրենց տրամադրութեան ներքեւ,
Անգլիոյ պանքան ստիպուեցաւ 1/10 ին 3 տո-
կոսով և երեք ամիս պայմանաժամաւ 3 միլի-
ոն լիրա հնչուն դրամի փոխառութիւն մը
կնքել Յորանսայի պանքայէն և 1 1/2 միլիոն
լիրայի ալ Ռուսիոյ պանքայէն, ի հատուցումն
Պէյրիսի եղբարց անվճար փոխանակադրոց:
Եւ ահա՛ քանի օրէ ի վեր Եւրոպայէն հասած
հեռագիրք կը ծանուցանեն թէ տիրող մտա-
հոգութիւնը հետզհետէ անհետանալու վրայ
է և թէ արծեթիդրք տակաւ կ'սկսին յարգ
ստանալ, և ինչպէս որ «Ծաղիկ» թերթին ե-
րեսը «Երամոց Արծեթ» էն ալ կ'երևի, մայ-
րաքաղաքիս Պորսան եւս բարձրացուցած է

իւր գները և յոյս կայ որ մի քանի օրէն ար-
ծեթիդրք իրենց նախկին վիճակը վերստա-
նան:

Պէյրիսի եղբարց դրամատունը գրեթէ հա-
րիւրամեայ հաստատութիւն մ'էր և իւր թըղ-
թերը ոսկոյ հաւասար արծեթ ունէին. վեր-
ջերս յԱմերիկա Արծաթիին և Ուրուկուայի
նման կառավարական անորոշ վիճակ ունեցող
երկրաց մէջ ահագին քանակութեամբ թուղ-
թեր շրջաբերութեան հանելով՝ մեծամեծ վը-
նասուց ենթարկուեցաւ, և հուսկ ուրեմն մէկ
անգամէն վճարուելու համար Արծաթիինէն
քաշուած հինգ միլիոն լիրանոց փոխանակա-
դիր մը հատուցանելու անկարող վիճակի մէջ
գտնուելով, ստիպուեցաւ իւր դռները փակել
պահանջատեարց առջեւ, և սակայն դրամա-
տունը կազմակերպող անգամոց անձնական
հարստութիւնը և պանքային մնացեալ գոյ-
քերը բաւական պիտի լինին վճարելու ամ-
բողջ գումարի պարտքերը, որով միայն պան-
քան կորսնցուցած պիտի լինի իւր դրամագը-
լուիւր:

Երկու տարիէ ի վեր բաւական կորուստնե-
րու մատնուեցաւ եւրոպական հրապարակը՝
մեծաւ մասամբ ձեռնարկուած յանդուգն գոր-
ծառնութեանց պատճառաւ: Գաղղիոյ մէջ
Մետաղաց ընկերութիւնը, Բօնթուառ տէս-
քօնթին ու Բանամայի ընկերութիւնը գրեթէ
մի և նոյն ժամանակի մէջ ոչնչացան և ահա
այսօր ալ Պէյրիսի եղբարք կը քաշուին հրա-
պարակէն: Կը մնայ այժմ սպասել տեսնելու
համար թէ Յորանսան Անգլիոյ հետ միացնելու
համար Մանչի ծովուն վրայ ձգուելիք կա-
մըրջին յանդուգն ձեռնարկն արդեօք ո՞ր
պանքային արձակուրդ պիտի տայ:

Ա.Զ. «ԾԱՂԻԿ» Ի

Ի գիտութիւն մեր գաւառացի ընթեր-
ցողաց, այժմէն կը ծանուցանեմք թէ
«Ծաղիկ» թերթը թիւէն սկսեալ պիտի
դադարեցնեմք յոյժ թերթերն այն ամէն
բաժանորդաց, որոնք մինչեւ այն ժամա-
նակ վճարած չը լինին բաժնեգիրն: Մի
անգամ ընդ միշտ կը յայտարարեմք թէ,
մեր բոլոր ծախքերը կանխիկ լինելով,
ապառիկ թերթ չ'եմք կարող զրկել, ուս-
տի թո՛ղ չը նեղանան «Ծաղիկ» թերթի-
նութեան դէմ, եթէ ոմանց թերթերու
առաքումը յանկարծ ընդհատի: Վճարող
բաժանորդք, ինչպէս ցարդ, այսուհետեւ
եւս կանոնաւորապէս կ'ստանան իրենց
թերթերն:

Յ. Թ. ՀԻՆԴԵԱՆ. Հիմնական նոր եղանակ
ճարտարութեան շարադրութեան: Ա. տարի. բա-
րեւիտեալ և յոյժ ճիստեալ կը բաժնուի
երկու մասանց: Ա. մասը նուիրուած է ֆրան-
սերէնէ ի հոյ թարգմանութեան, Բ. մասը
հայերէնէ ի ֆրանսերէն թարգմանութեան:
Գին 6 զրոշ:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՃԱՇՈՒ ԱԻՏՆԱՐԱՆ ԸՍՏ ՂՈՒԿԱՍՈՒ

ՂՈՒԿ. Թ. 44 — 50

« Եւ ի զարմանալ ամենեցուն ի վերայ ամե-
նայնի զոր առնէր, ասէ ցաւակերսն իւր.
« Դիք դուք ի լսելիս ձեր զբանս զայստիկ, զի
Որդի մարդոյ մասնեցոց է ի ձեռս մարդկան »:
Ժողովուրդք և աշակերտք առ հասարակ
զարմացած ու ապշած էին տեսնելով այն ա-
մէն հրաշները, զորս կը գործէր Յիսուս: Եւ
արդարեւ ի՞նչպէս յապուշ չլրթէին, քանի
որ Յիսուսի մէկ խօսքովն ու հրամանով կոյ-
րերը կը տեսնէին, կաղերը կը քաշէին, բո-
րոտները կը սրբուէին, ախտաժէտք կը բժըշ-
կուէին, ցաւագարք կը փրկուէին, ծովք և
հովք կը հնազանդէին, և մեռեալք անգամ
յարութիւն առնելով կը վկայէին կենդանի
բարբառով թէ մահու զօրութիւնն այլ եւս
խորտակուած չախտախտած է խալուս:

Մինչ աշխարհ այսօրինակ զարմացման մէջ
է, Տէր Յիսուս յանկարծ իւր աշակերտաց
միտքն և ուշ կ'սթափէ, այն իւր միամիտ ա-
շակերտաց որք կ'կարծէին թէ Յիսուս ի այս-
քան զօրութիւնք, այսինքն բնական ու գերբ-
նական այսքան բարեմասնութիւնք պիտի
հարթեն իրենց առջեւ, պիտի բանան նոր
ճանապարհ մը, և աւա՛ղ, կը կարծէին ոչ թէ
երկնաւոր, այլ երկրաւոր փառաց ու մեծու-
թեան ճանապարհ: ուստի Բրիստոս ցոյց տա-
լու համար նոցա թէ որքան սխալ է այդ կար-
ծիք և թէ իւր պաշտօնի վախճանն որ յաշ-
խարհի, ո՛րքան տարբեր է իրենց կարծածէն,
և ուղղելու և յառաջուց կրթելու համար նո-
ցա միտքն ու ոգին, կը բարբառի շեշտելով
ինն առ իւր աշակերտս, « Ձեր ականջներուն
մէջ լաւ պահեցէ՛ք այս խօսքերս, թէ Որդի
մարդոյ — ինքն Յիսուս Բրիստոս — պիտի
մատնուի », այսինքն է ի փորձութիւնս:

« Եւ նոքա ոչ գիտէին զբանն, եւ էր ծած-
կեալ ի նոցանէ, զի մի՛ գիտացնէ, եւ երկր-
չէին հարցանել ցնա, վասն բանին այնորիկ »:
Աշակերտք չեն կարող ըմբռնել իսկոյն թէ
ի՞նչ նշանակութիւն ունէր Փրկչին այդ խօսք,
և ինչպէս կարող էին հասկանալ այդ օրինակ
տխուր գուշակութիւն մը որ անհնարին կը
թուէր բաղդատմամբ Յիսուսի հրաշագործ
զօրութեանցն ու մանաւանդ անմեղ կենաց
ուստի մինչեւ անգամ այս խօսքին հա՛մ
հարցում մ'ուղղելէ կամ բացատրութի
խնդրելէ ոչ թէ միայն կ'զգուշանային
կը վախճային:

Այլ սակայն աշակերտք ուր՝ ոչ գտնաւ
մ'ալ ունէին չհասկանալու հը՝ արդ Յիսուսի
այս խօսքը, և այս էր ան՝ հասկանալի կամքն
Աստուծոյ, գէթ առ ժամ ծածուկ պահել և
տակաւ առ տակաւ աշը՝ միերտները պատրաս-

տեղ՝ Փրկչին ահաւոր և փառաւոր տնօրինութեանց, մինչ զի երբ այդ տնօրինութիւնք պատահէին, այսինքն Փրկչին մատնութիւնն ի չարչարանս և մահն ի խաչի և յարութիւնն ի գերեզմանէ և համբարձումն յերկրէ յերկին, աշակերտք յիշէին, չյուսահատուէին և հաւատային թէ այս ամէնն արդէն իսկ նախագուշակուած էին Փրկչէն:

« Յմուտ խորհուրդ ի նոսաթէ ո՞վ արդեօք մեծ իցէ ի նոցանէ »:

Որքան և Յիսուս իւր աշակերտաց թիւը կարծիքն ուղղել ուզէց ի մասին աշխարհային փառաց, իւր մատնութեան գուշակութիւնն ընելով, այլ աշակերտք ընդհակառակըն փառասիրութեան ակամէն եւս առաւել բորբոքուած՝ սկսան խորհիլ թէ ո՞վ արդեօք իրենց մէջ մեծ պիտի լինի (1):

Բարէ՛, ո՞վ կուրութիւն մտաց. այսպէս են մարդիկ միտ աշխարհիս մէջ, կը փնտռեն այն բարիք և պարգեւք, որք չեն հոգեւոր, բարերար և կենսատու. աշխարհային վաղանցուկ փառք աւելի յարգի են այսպիսեաց քան երկնաւոր շնորհք, որոյ կ'արժանանան, եթէ լինին երկրպագու Աստուծոյ հոգեւոր և ճշմարտութեամբ: Մինչդեռ անմեղ կեանքն է գովելին և առաջնորդն ի փրկութիւն, մարդիկ սուտ փառաց ճանապարհը կ'ընտրեն որ լի է մեղօք, որ կը տանի ի կորուստ:

« Յիսուս իբրեւ ծանեալ զխորհուրդս արհից նոցա, էառ զմանուկ մի եւ կացոյց ի մէջ նոցա: առ իւր, եւ ասէ ցնոսա. « Որ ոք ընկալցի զմանուկս զայս յանուն իմ, զիս ընդունի, եւ որ զիս ընդունիցի, ընդունի զառաքիլն իմ: Զի որ փոքրիկն է յամենայն ի ձեզ, նա եղիցի մեծ »:

Այլ Յիսուս որ գիտէր մարդոց սրտին ամէն ծածուկ բաներ, գիտցաւ իրեններուն այս խորհուրդը, փառասիրական այս հակառակութիւնը, ուստի փոքր տղեկ մը իւր քով առնելով և նոցա ցոյց տալով, ըսաւ. « Ով որ իմ անունովս այս մանուկը կ'ընդունի, զիս կ'ընդունի »:

Է՞ր Յիսուս այսպէս վարուեցաւ. ցոյց տալու համար թէ ինչպէս տղայ մը բաղձանք չունի ուրիշներէ մեծ կամ առաջին լինելու, իւր հաւատացեալք ևս ոչ թէ միայն տղայի պէս խոնարհ ու անմեղ լինելու են, այլ և տղայներու անգամ, որոյմէ բնաւ ու է աղքատութիւն չսպասուիր, մատուցանելու են պաշտօն ու ծառայութիւն յանուն Աստուծոյ: Եւ նա որ ընկերութեան մէջ այսօրինակ կը վարուի, տղայի պէս անմեղօրէն կ'ապրի իւր ընկերի հետ, կամ փոքրիկ տղայ մը Աստուծոյ անունով կ'ընդունի, վերջապէս կը տղայանայ յանուն Աստուծոյ առ սէր բարեւոյն, կը փոքրկանայ իրրեւ տղայ, և տղայ մը կ'ընդունի յանուն Աստուծոյ հաւատարմութեան, նա մեծ է, ստուգիւ մեծ թէ՛ աստ ճշմարտ քրիստոնէիցս մէջ և թէ՛ ի հանդերձեւումն յարքայութեան երկնից:

« Պատասխանի ետ Յովնանէս եւ ասէ. « Վարդապետ, տեսաք զոմն որ յանուն քո դեսս հանէր եւ արգելաք զնա, զի ոչ քոք ընդ մեզ »

Աշակերտք, մանաւանդ Յովնանէս, ամենախորին խոնարհութեան և սուրբ անմեղութեան այս գերագոյն վարդապետութիւնը Յիսուսէն լսելով՝ գրեթէ խղճահար եղած՝

(1) Յիսուսի աշակերտք փառասիրութեան այս խորհուրդն ուրիշ անգամ մ'են ունեցան, վերնատան մէջ Հազորդութեան սուրբ խորհրդէն անմիջապէս յետոյ. Ղուկ. ԻԲ. 24:

յանկարծ կը յայտնեն իրենց մէկ ուրիշ մեղքըն, այն է արգելք տալն այն անծանօթ մարդուն, որ Քրիստոսի անունով գեւեր կը հանէր, — հրաշագործութեամբ թէ՛ բարիք կը գործէր և թէ՛ կը փառաւորուէր: Եւ ինչպէս կ'երևի, արգելած էին այդ մարդուն առաւել առ նախանձու, ոչ թէ՛ ինչպէս կ'առարկէին, առ ամօթոյ գուցէ, թէ այդ մարդն իրենց հետ չէր շրջեր, չէր ապրեր, կամ իրենց դասակարգէն չէր և աստուածային յայցնի կոչում մը, պաշտօն մը չունէր: Ուստի « Ասէ ցնոսա Յիսուս. « Մի՛ արգելուք, զի որ ոչն է ձեր քցումի, ի ձեր կողմն է »:

Այսպէս Տէր Յիսուս չհաւանիր իւր աշակերտաց այդ ընթացքին, որք արգելած էին այն մարդն որ իւր հաւատովն ի Քրիստոս՝ կ'ընէր ինչ որ Առաքեալք ևս սկսած էին ընել, թէ և այդ մարդն նոցա հետ չէր և նոցա պէս առած չէր Փրկչէն յայտնի հրաման ու պաշտօն: Քրիստոսի այս սաստն է այն ամենուն համար որք կ'արգիլէին Քրիստոսի համար աշխատելէ զուրկ իցէ ոք ու եւ է առարկութեամբ, առանց մտածելու թէ բարիք գործելն Աստուծոյ յատուկ մէկ շնորհն է անխաթ առ ամենայն, և այն եղանակաւ եւս զոր արժան կը տեսնէ:

Դարձեալ յիշել պէտք է թէ երբ այս ինչ մարդն անուամբ Քրիստոսի կը բարեգործէ, յայտնի է թէ գէթ չափով մը, նուիրեալ է Քրիստոսի կամ առ Քրիստոս կոչուած. եթէ այսպէս չլինի, չստուգուիր Փրկչին միւս բան թէ « Ամենայն տունն զոր ոչ տնկեաց Հայր իմ, խրեցի »:

Իսկ թէ ի՞նչ է նշանակութիւնն այն խոսքին զոր Յիսուս ուրիշ անգամ արտասանեց. « Որ ոչ է ընդ իս, հակառակ իմ է, և որ ոչ ժողովէ ընդ իս, ցրուէ »: Իմաստն է պարզ. մարդ կամ Քրիստոսի հետ լինելու է կամ ոչ: Զէջընթութիւն չկայ: Մարդս գործօն էակ է և սահմանուած է չոր կամ բարի լինել. եթէ ճշմարտութեան կ'անսայ, ուրեմն Քրիստոսի հետ է, զի առանց հաւատոց ի Քրիստոս՝ ոչ ճշմարտութիւն կարելի է գտնել և ոչ փրկութիւն:

Այս է վաղուան ճաշու Աւետարանի համառօտ մեկնութիւնն:

ՎԱՆԱՆ Վ. Տէր ՄԻՇԱՍԵԱՆ

Հ Ն Ձ Ա Յ

Թէ գոն ծիծաղ, խի՞նդ յասիս եւ ցրնծութիւն հետական, եւ անարհաւոր մի վայրկեան, Ա՛յն՝ մանկութեան եմ ի սիս:

Այլ քորափի՛ մանկութիւն Ձի՞նչ դալարի գարնայնոյ, Վայրի շուշան մի սիրուն, Յաւաւոտէ՛ ցերեկոյ:

Ո՛վ յիշատակ մանկութեան, Ո՛վ անցագնաց սիրոյ սիւք, Ա՛ն, ո՛ւր աւուրքն այն անլաց,

Ուր մարդն ունի երգ միայն, Ուր կեանքն չէ ծն՛վ փոքրեկաց, Այլ մի լընա՛լ խաղաղիկ:

1890

ՈՒՉԼԻԼՈ

Բարսեղ Էփեմեան. — Տարեք մայրեմի լեզուի. Ա. և Բ. տարի. Ա. 2 զրէ, Բ. 3 զրէ: Կը գտնուի ամէն գրաւմանով քով:

Գ Ո Ղ Ա Ռ Ա Ք Ե Լ

(Մանրավիպ ազգային կեանքի):

Գ.

ՀԱԼԷՊԻ ՀԵՏԱՍԵԸ ԵՒ ԿԻՐԻԻՆԻ ԿԱՐԱՒԱՆԸ

1865 ին հետախույս սարսափելի կոտորածներով կ'սպառնար քնաջինջ ընել Հալէպն ու չրջակայները. մահուան չարագուշակ հրեշտակը՝ հատու մանգաղը ձեռքն առած՝ կը հնձէր աջ ու ձախ, առանց խնայելու ո՛չ հարուստին, ո՛չ աղքատին, ո՛չ ծերունւոյն, ո՛չ երիտասարդին, ո՛չ մանկամարդ կուսին, և ո՛չ ալ հաշմած պառաւին. մարդ էր՝ պէտք էր մեռնիլ. այս կը կարծուէր լինել գոթալի մահկանացուաց ճակատագիրը. օրուան զոհերուն թիւ ու համար չկար. գոցուած էին ամբողջ խանութներն ու վաճառատունք: Ծարաթ մ'առաջ անհուն բազմութեամբ եռացող հասարակաց վայրերը՝ իրենց մահաշունչ դատարկութեամբ ցանցառ անցորդաց սարսափը կը կրկնապատկէին. հոս անկեալ մը, հոն մահամեծ մը, վարը բեռնակիր մը, վերը իշափար մը աղիւղում հըծծիւններ արձակելով՝ կը սողային փողոցի սալայատակներուն վրայ, մինչև որ հասնէր քաջ Արապը և մօտակայ վայր մը փոխադրէր զանոնք. կրօնք, աղքատութիւն հարցնող չը կար. ամէնքն ալ եղբայր էին դարձած, և Պապըլ Նէրապի այն հսկայ Արապները որք երբեմն դողացուցած էին ժողովուրդը՝ այժմ անձնուիրաբար, իրրեւ լուսոյ հրեշտակ, գլխութեան քերց պաշտօնը կը կատարէին վարակեալներու անարդ. քաջկաց անունները յեղեղելով միայն կը մխիթարուէին թշուառ զուհերը, և գեղագործի մ'այցելութիւնը տիրեցրաց համարժէք էր անոնց աչքին. ամէն մարդ իւր գլուխն աղատելու միայն ճարը կը նայէր, և ո՛չ ոք կը համարձակէր իւր ամենափոքրիկ հիւանդին իսկ սենեկէն ներս մտնել, մայրն այլ եւս չէր խնամեր սրբին և ո՛չ ալ անձնանուէր կինը կաթիլ մը ջուր կուտար հոգեվարք ամուսնոյն. ո՛չ մահացուցակ, ո՛չ կերօն, ո՛չ չքեղ ծածկոյթ, ո՛չ դրուատեալ դամբանական նշանակութիւն ունէին մեռելոց համար, և յաճախ շարժական սանդուղները կամ երկու չոր տախտակ կը կատարէին բացակայ դագաղներու պաշտօնը. դերեզմանք հասարակաց էին և բացուած խոր փոսերուն մէջ կը լեցուէին այնչափ դիակ՝ որչափ որ կարելի լինէր վետեղել. այս ամէնէն աղտոտելու մի միակ միջոցը փախչիլն էր, պարագայ մը՝ որ շատ լաւ կը յարմարէր մեծաքանակ պարտք ունեցող պանդուխտ վաճառականաց. վտանգէ վերծ մնալ, հայրենիք երթալ, պարտքէ աղտոտիլ. ահաւասիկ երեք ըղձացեալ պատեհութիւնք միանգամայն կը ներկայանային, և որ առաւել էր, մազիւ չափ ալ վարկի անկում չը պիտի կրէին իրենց օրինաւոր փախստեանն առթիւ. ուստի շատեր մահուան երկիւղէն և աւելի շատեր ալ սոյն գիւրդութիւններէն հրապուրեալ, սկսան փախչիլ Հալէպէն, իւրաքանչիւրն իւր հայրենիքը:

Փախչող Կիրիւնցուց կարաւանը 200 հոգիէ պակաս չէր, մեծաւ մասամբ վաճառական, յանձնակատար և այլ առեւտրական անձինք. աւելցնելով այս թուոյն վրայ շատ մ'անկից ասկից միացած բանւորներ, սպասաւորներ, մշակներ, դատարկապորտներ, հաստատապէս կարելի էր ըսել թէ ստուար

բազմութեամբ մը կը ճանապարհորդէր կիւրիւնի կարաւանը՝ զոր փոխադրելու համար հինգ հարիւրէ աւելի ջորիներ վարձուած էին։ Օրեր կ'անցնէին և դանդաղ դանդաղ կը յառաջանար այս խումբը՝ օրը 4-5 ժամ հազիւ ճամբայ կտրելով։ ամէն ծառ իւր յատուկ պտուղը և իւրաքանչիւր անտառ մասնաւոր հրապոյրն ունէր՝ ուղեւորաց համար։ երփներանգ ծաղկանց անմահական բուրուրը կ'զգլտէր զիրենք, և բազմամբոյս քաղաքին ապականեալ մթնոլորտէն ճնշուած թոքերը՝ կ'ուռէին և կ'ընդլայնէին հովասուն լեռանց կոյս օդին մէջ։ չը կար մէկը որ տարբեր եղանակներու մէջ անցած չը լինէր այդ մինքան զմիւսն յանկուցիչ վայրերէն և իւրաքանչիւր անգամին ուրոյն հաճոյք չզգացած։ բնութիւնը կարծես յատկապէս ի վայելք մարդկային ազգի պարզած էր այդ այլազան տեսարանները՝ որոցմէ սակայն շատ քիչեր կ'օգտուէին։ Զորեպանաց ընտանի յարկն էր այդ ճամբան։ նոքա իւրաքանչիւր քարի տակ յիշատակ մ'ունէին թաղուած։ հոս պայտ մը կորսնցուցած էին, հոն կայծքար մը գտած, այս նեղ ձորին մէջ աւազակներու հանգիպած էին, և վերը ըլլալին վրայ ձմրան բռնուած, անցեալ տարի սա քահապէսն ի վար ջորի մը գլտորած էր, առջի տարին ալ անդին գետին մէջ մարդ մը խեղդուած։ վերջապէս իւրաքանչիւր ոք գտած էր իւր ունկնդիրը և սիրային վէպերն անվերջանալի էին, մանաւանդ այդ երկար ճամբան հետիոտն քաղելու ստիպեալ չքաւորներուն բերանը՝ որք լեռներէն դէպ ի վեր մագլցելով կարուկ ճամբան գտած՝ կարաւանէն ժամ մը յառաջ կ'երթային հանգչիլ ստուերախիտ ծառոց ի չորք, որոց անմիջապէս կողերէն հոսեցուցած էր ընթացեալ Արարչապետն այն վճիտ աղբիւրները, պառքեալ ուղեւորաց պապակը զովացնելու նախահոգութեամբ։

Ամէն ոք ուրախ, ամէն ոք զուարթ, կ'երգէին, կը պարէին, կը խօսէին ու կը խնդային, և այսչափ խորախնայութեանց մէջ մի միայն կ'ին մը, սեւազգեաց քսանամեայ մանկամարդուհի մը կար չէզոք, անմասն հասարակաց զուարճութիւններէն։ Գիւրիւնցի հռչակաւոր վաճառականի մը Հալէպցի այրին էր այն։ հազիւ վեց տարին բոլորած էր իրենց ամուսնութիւնը և ահա՛ անապոյտն բաղդը մշտնջենապէս կը բաժնէր իրարմէ այս երկու սիրավառ ամուսնիւր։ վաճառականին՝ Հալէպի անշուք գերեզմանատան մէջ ափ մը սեւ հող զուլում քաշելով յաւիտենականութեան սպասել, և մանկամարդուհոյն՝ թողուլ բնավայր, տուն, տեղ, ազգական, մի միայն երկու դեռատի ժառանգներն հետն առած՝ տաղերն առաջնորդութեամբ հեռու, շատ հեռու, իրեն անծանօթ երկիր մը, ամուսնոյն հայրենիքն ասպատանիլ կտակելով։ Անկարելի էր հանդիսատես լինիլ ամուսնազուրկ այրոյն մեղամաղձիկ խոհերուն ու չը զգածուիլ։ բարի համբաւն ու առաքինի կենցաղը պատուար կանգնած էին անմասն գեղոյն, և դուռ ուրեք շեշտած հմտալից գաղտնաբերները պատկառանք կ'ազգէին ամէն հասակի ունկնդրաց։ երբէք տխուր դիմօք չէր երեւցած իր միակ յոյս հնգամեայ որդուոյն, և ամենամեծական վայրկեաններուն մէջ իսկ զուարթութեամբ պատասխանած էր անոր հազար ու մէկ հարցմանց։ անպատասխանի թողած այն միակ հարցը՝ որ տարարաղդ մօր սիրտը կը մորմաքէր, անմեղ մանկան օրը հարիւր անգամ կրկնած «հայ-

րիկս ո՛ւր է»ն էր, խնդիր մը՝ որ իրեն համար իսկ անլուծելի դարձած էր թէ «ո՛ւր է իւր զաւակաց որդեսէր հայրը»։ և այսպէս երբ սկսէր թաղուիլ վշտերու անհունութեան մէջ, նախախնամութիւնը խառնուելի թիթեռ մը կամ կարմիր ծաղիկ մը կը հանէր անմեղ գառնուկին առջև, որ՝ ոստոստելով հեն ի հեւ՝ մօրը իբրեւ թանկագին նուէր մը կը հասցնէր զայն և երկու անմեղ համայններով ու հազար ու մէկ շատախօսութեամբ գէթ առ ժամանակ մի ամէն վիշտ կը փարատէր։ Իւրաքանչիւր ուղեւոր կը յարգէր հանգուցելոյն բարի յիշատակն ու կը փափաքէր օգտակար լինիլ հայրենակցին անմիջապէս ընտանեաց։ մի ոմն վեցամեայ մանկիկը կը գրկէր, ուրիշ մը հնգամեայ տղուն խաղալիք կը շինէր, երիտասարդները վտանգաւոր տեղուանք քովէն կ'երթային, և տարիքոտները հազար ու մէկ առակախառն պատմութիւններով զինքը միխթարելու կը ջանային։ իսկ տագրը բոլորովին խեղճորոյս այս թշուառութեան առջեւ, սպասաւորներ սպասաւորներու վրայ կը բարդէր ու հազարաւորներ կը շուայէր՝ վըշտացեալ հարսին ամէն հրամանները վայրկեանապէս կատարելու և ճանապարհին խոնջը զգալի չ'ընելու համար։ Հանգրուաններու մէջ ամենահանգիստ տեղը մանկամարդուհոյն կը պատրաստուէր և մինչեւ որ ինք չը տեղաւորուէր, ո՛չ մի ուղեւոր հանգիստ կ'առնուր, և այսչափ դուրսորդանք՝ որ իւր անարատ սրտին մէջ երախտապարտ համակրանք մը կ'ստեղծէին դէպ ի ամուսնոյն ազնիւ հայրենակիցները — փոխանակ մոռցնելու՝ աւելի եւս կը հրահարէին կենակցին արժանեաց յիշատակը, որ եթէ յետ մահու այսչափ կը յարգուէր, արդեօք ի կենդանութեան որչափ թանկագին պիտի լինէր։

Դ.

ԳԻՊՈՒԱՅԻՆ ՄԷԿ ՔԱՐԸ

Ինչ որ ամենամեծ զոհողութիւններ չեն կարող ընել, դիպուածը վայրկենի մը մէջ կ'ընէ զայն։ Վաղայաջորդ օրը, Գէջէ Մաղարայէն քիչ հեռու, աւազակաց ենթադրաբար ընդհատեալ աղմուկ ու իրարանցում կը տիրէր։ գետին եզերքը ձորագաղտին մէջ իջեւանած էր կարաւանը, որոյ չըբոլորի պարանաշղթային ուղղութեամբ կարգաւ շարուած բոժոժաղարդ գրաստներէ զոմանս սաստելով և զոմանս շոյելով՝ ճիւղտուն քերոց ի ձեւին (գաշաղը) կը դարմանէին ջորեպանաց օգնականները, մինչդեռ իրենց պետերը այս շըղթային մէջ, կենդանիներէն քիչ հեռու, վաճառքներու քառակուսի հակերը հորիզոնաբար շարելով կը ջանային ուղեւորաց համար բացօթեայ տնակներ յարմարցնել։ Ոգեւորութիւնը մեծ էր և ամէն ոք զրօսանք կը փնտրէր օրուան ծանծրոյթը փարատելու։ ոմանք մինչեւ ծունկերը գետին մէջ մտած ձուկ կ'որոային, այլք թուփէ ի թուփ կաքաւ կը հալածէին։ մին բարեկամ զիւղապետներու բերած ոչխարը կը մորթէր, ուրիշ մը հովուին նուիրած ուլը կը քերթէր, ասիկարները աման կը լուային։ ծերունիք աղբիւրէն ջուր կը կրէին, երիտասարդք մօտակայ անտառէն փայտ կը կտրէին և հովեկուները չոր կոճղեր անթած կը բերէին, և այն ինչ վերջնալուսոյ հրաշէկ շառաւիղները գամ քան զգամ կը խուճապէին բարձրաբերձ լեռանց կատարն ամփոփուելի, հանգրուանին կեդրոնը զիւղուած հսկայ փայտակուտին ճարձատուն

բոցերը՝ կատաղի հրդեհի մը հանգոյն՝ խուլ թնդիւններով յերկինս կը բարձրանային։ Ամէն մարդ վերադարձած էր իւր տեղը և մեծ աշխուժիւ կերակուրի պատրաստութիւն կը տեսնուէր։ հոս քիլալին կաթսան կ'եռար, հոն եղին տապակը կը թաշտար։ վարը ձուկ կը տապկէին, վերը թուշուն կը խորուէին, և այսչափ բազմութիւնը՝ մէկ ընտանիքի նման՝ դալար սեղաններու վրայ կը ճաշէր բնական պատառաքաղով և փայտեայ դեղաներով, ու երկնից բարձունքէն զիրենք դիտող աստեղց նախանձը կը շարժէր։

Նոյն գիշեր սովորական երգերն ու խորախնայութիւնք բացարձակապէս դադարած էին և ընդհանուր փափսուք մը կը տիրէր կարաւանին մէջ։ մօտ տեղերէ այցելութեան եկող քանի մը գիւղապետներ, չափազանցաբար նկարագրելով աւազակաց անդիմադրելի ոյժն ու իրենց վրայ յարձակելու պատրաստականութիւնը, ահ ու դողի մէջ ձգած էին բոլոր ուղեւորները, մանաւանդ հարուստ վաճառականներն ու ազգեցիկ անձնաւորութիւնները որոցմէ վրէժ լուծելու վատ ցանկութեամբ միայն աւազակութեան ձեռնարկած էր Առաքել և զորս արդէն ծուղակին մէջ ձգած էր նոյն պահուն։

— Հա՛րս—ըսաւ Հալէպցի մանկամարդուհոյն տագրը— փորձով տեսած եմ և վստահ եմ անվեհերութեանդ վրայ որ հասարակ կիներէն չես։ էրիկ մարդու մը չափ կրնաս խորհիլ և թերեւս անկէց աւելին ալ գործել։ ուստի աւելորդ է ծածկել քեզմէ ինչ որ դուցէ պահ մը վերջ աչքովդ պիտի տեսնես։ այն անիծեալ Առաքելը — որուն աւազակութեանց գարշելի պատմութիւնները հարիւր անգամ լսած ես — իսկ կապած է կիւրիւնի ամբողջ երեւելիներուն և ի մասնաւորի մեր ընտանեաց դէմ, այնպէս կարծելով թէ ինքը մեր ամենամեծ ազգականն ըլլալով հանդերձ՝ թոյլ տուած ենք նշանածին ուրիշի մը հետ պսակուելուն։ մինչդեռ գիտէ Տէր որ ո՛չ ես և ո՛չ եղբայրներս մագիւ չափ յանցանք չուենինք այդ գործին մէջ։ նշանածը Առաքելին աղքատանալը տեսնելով չ'ուզեց զինք, և մենք ալ լռեցինք չը բանեցուցինք։ մանաւանդ որ ինքը մեր ազգականն էր և ազգին գլուխը գտնուելով այդպիսի կողմնակցութիւն մը չէինք կրնար ընել։ ինչ որ է, անկից ի վեր այս անիծեալը զմեզ կը հալածէ և գուցէ այս գիշեր վրանիս յարձակի, իսկ ես չափաթի թողում անոր գիտցածն ընելու և առաջ Աստուած պիտի ցուցնեմ անոր թէ ի՞նչ է մեզի հետ խաղալը, պայմանաւ որ սակայն դուն խոչընդոտ չը լինիս և երկու գառնուկներուն հոգն ստանձնես։

— Կը զարմանամ — վրայ բերաւ հարսը — այս չափ ահագին բազմութիւն մ'էք և դեռ Առաքելին վախը կը քաշէք։ եթէ եղբայրներուս ամենատկարը հոս ըլլար, բաւական էր զինքը ծակէ ծակ փախցնելու։

— Ո՛վ, ո՛վ կը վախնայ իրմէն, քանի մը կնամարդիներ։ ապրի՛ս հարսս, հիմա աշխարհք ինձ տուին։

— Մայրիկ — ըսաւ փոքրիկը մօրը վիզը պլլուելով — Առաքելը մեզ պիտի ուտէ՞։

— Ձէ՛, տղաս, անկիայ մեր ազգականն է, մեզի գէշութիւն չ'ըներ։

— Հապա՛ զո՞վ պիտի ուտէ։

— Մէկն ալ չափաթի ուտէ։ Առաքելը մարդ է մեզի պէս։ չարութիւն ըրեր է, և հիմա գող եղած է, չկրնար բարի մարդոց մէջ նշատիլ, անոր համար լեռները կը պտըտի։

— Գողն ալ մարդ չ'ըլլա՞ր :

— Ինչո՞ւ չէ, երբոր կատարեալ սրտով զղջայ և իւր վարքն ուղղելով գայ ներդու- թիւն խնդրէ թագաւորէն, թագաւորը կը գլխայ մոլորեալ ծառային, կը ներէ անոր և թող կուտայ որ իւր բարի հպատակներուն հետ միասին բնակի. սակայն ոստիկանները միշտ ծածուկէն կը դիտեն անոր ընթացքը մինչեւ որ վստահ ըլլան թէ զղջումը արդա- րացի է և ժողովրդեան չարիք չպիտի հաս- ցընէ այլ ևս :

Նոյն պահուն ուրուականի նման ստուեր մը սահեցաւ կարաւանին մէջէն դուրս և գնաց անհետացաւ :

Գիշերն անցաւ առանց ո՛ր և է դէպքի և հետեւեալ օրը միջօրէին կարաւանը Կիւրիւն մտաւ՝ դիմաւորողներու ստուար բազմու- թեան ուղեկցութեամբ : Իսկ մեր պարոն աւա- ցակները, իւրեանց դարանատեղւոյն մէջ յար- ձակման հրամանի սպասելէ ձանձրացած, և մանաւանդ տեսնելով որ կարաւանը վաղուց հեռացաւ, իսկ իրենց պետը դեռ երեւան չ'եղաւ, հարկւրաւոր հայհոյութիւններ ժայթքելով եկան կծկուեցան ընթերցողաց քաջածանօթ որջին մէջ :

Ե.

ԱՌԱՔԵԼԻՆ ԻՒՐ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ ԽԶԻՆ ՀԱՆԴԻՊ

Առաքելին բազմութիւն յաջողութիւնները քաջութեան չափ ալ խորամանկութեան ար- դիւնք էին. ամէն բան կանխաւ կը տեսնէր, կը կռէր և ըստ այնմ կը շարժէր. կարաւա- նին հարստութեան համբաւը չլացուցած էր աչքերը, սակայն չէր համարձակեր յանդուգն յարձակում մը գործել այդչափ ստուար բազ- մութեան վրայ. ուստի մութը կոխելուն պէս ծպտեալ կերպիւ մտաւ իջեւանին մէջ ու սկը- սաւ գննել ուղեւորաց դիրքն ու իրենց նը- կատամբը բռնած ընթացքը, և այն ինչ հար- սըն ու տաքըր աւազակաց հաւանական յար- ձակմանը վրայ կը խօսէին, ինքը հակերուն ետեւ դարանած, սկսաւ ուշադրութեամբ մտիկ ընել առանց բառ մ'իսկ վրիպեցնելու. արտասանուած այն հատուածը թէ « այս գործին մէջ ոչ ոք մեղակցութիւն ունէր, և թէ « Առաքելին նշանածը՝ աղքատանալուն համար զինքը չ'ուզեց », զովացուցիչ ջրոյ հո- տանքի մը նման եկաւ թափուեցաւ աւազա- կապետին բռնկած սրտին անշէջ հրոյն վրայ. նոյն հետայն մոռցաւ ամէն վրէժ, քէն ու ոխ, ու սառած արձանի մը նման քարացած մնաց դարանին մէջ. պաղ քրտինք մ'ողողեց ճա- կատը և սրտին բարախումը աստիճանաբար դադրեցաւ. իրեն հաւատքը միշտ այն էր ե- ղած թէ՛ նշանածին կամաց հակառակ բաժ- նեցին զիրենք իրարմէ և այժմ այս անաչառ խոտովանութեան առջեւ ամէն բան կերպա- րանափոխ կը լինէր. երկար ժամանակէ ի վեր անհետացած մէկ զգացումը ոկսաւ վարթնուլ սրտին մէջ, և աւազակութեան սկսելէն ի վեր առաջին անգամ լինելով ամէնցա՛ւ. հիմա էր որ համոզուեցաւ թէ պատիւը ոտնակոխ եղած է, չէ թէ ուրիշներու ձեռք, ինչպէս կը կարծէր, այլ ինքն էր որ առակ նշաւակի ե- ղած էր հասարակութեան առջեւ, անխեղութեամբ կոյր զկուրոյն սիրելով աղջիկ մը, որ լոկ շահախնդիր մ'էր և իւր անուանական սէրը հարստութեան վրայ հիմնած : Կ'արժէ՞ր արդեօք զոհել պատիւ, հանգստութիւն, կեանք, ինչք ու լեռները աւազակութեամբ

տառապիլ այնպիսի արարածի մը սիրոյն հա- մար որ գուցէ այլ ևս իւր վրայ իսկ չէր խոր- հեր. վայրկեանի մը մէջ յեղաշրջեցաւ աւազա- կապետին բարքն ու Գող Առաքելը արդար Առաքել դարձած՝ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ը- նէր մօրը և մանկան միջեւ փոխանակուած հրահանգիչ բանակցութիւնը թէ « Գող մը ի՞նչպէս բարի մարդ կրնայ ըլլալ », և այս ա- մէնը նախախնամութեան կողմէ իւր խիղճն արթնցնելու և զինքն յգգաստութիւն հրաւի- բելու դիտմամբ յատկապէս պատրաստուած յատակագիծ մը կարծելով, այնչափ յուզուե- ցաւ ու այնչափ խղճահարեցաւ որ քիչ մնաց ցատքեր տեղէն և ոտքը փարէր ազատարար- ներուն. սակայն զսպեց իւր անձը և գլուխը կուրծքին վրայ կըսած՝ տարտամ քայլերով գը- նաց հեռացաւ անմեղներու բնակարանէն, խղճին վրայ կրելով ահագին լեռ մը : Այլ ևս չէր մտարեքեր ո՛չ ընկերները, ո՛չ Գէջէ մա- ղարան և ո՛չ աւարառութիւնը, այլ իւր խեղ- քն ու միտքը գրաւողը միշտ այն հարցն էր թէ ի՞նչպէս պիտի կարողանայ վերստին իւր տեղը գրաւել բարի քաղաքացւոց թուոյն մէջ :

Առաւօտեան մթնշաղին քաղաքը հասաւ Ա- ռաքել և խնամով մշակուած բուրաստանի մը ցանկապետէն անցնելով՝ ընտանեքար գնաց մտաւ համեստ տնակի մը դռնէն ներս, ուր շատ անգամ կը գիշերէր՝ երբ գաղտագողի քաղաք եկած լինէր, և ամէն անգամ առատ նուէրներով կը խնամէր հէգ չքաւորները : Տան տիրուհոյն և իւր չքնաղ դստեր վրայ վատ ազդեցութիւն մը չ'ըրաւ աւազակապե- տին յեղակարծ մտաքը, որ՝ առանց վարանե- լու՝ աղջկան թեւէն բռնելով դուշեց. « Այլ ևս Գող Առաքել չեմ, Վարդուհիս » :

— Գնա՛, խեղճ, պատասխանեց մայրը զայ- րացմամբ — ժամը թալլեցիր հերիք չէ, հի- մա ալ աղջիկս պիտի փախցնես :

— Մեղա՛յ — Գողեց Առաքել, գորովանօք աղջիկը սեղմելով կուրծքին — մեղա՛յ. Աս- տուած ներեց իմ մեղաց, դո՛ւ ալ ներէ, Վար- դուհիս :

Այս վերջինը աւազակապետին երկաթեայ բազուկներէն ազատելու ունայն ճիգ մ'ընե- լով, « Թող զիս, կ'աղաչեմ — պօռաց — ես կը գողամ աւազակներէ, աչքերդ արիւն կը հոտին, ո՞վ գիտէ քանի՛ մայրեր լացուցիր այս օր » :

Մանկամարդուհւոյն ընդդիմութենէն պար- տասեցաւ աւազակապետը և ամբողջ մար- մնովը դողալով, սկսաւ սղու պէս հեկեկել :

— Հաւատա՛ ինձ, Վարդուհի, — կրկնեց հեծկլտալով յօնքերը պոստած աղջկանը — անհաւատարիմ արարածի մը պատիւը սէրը զիս այս նախատելի վիճակին հասոյց. եթէ առաքելութիւն մը գործել կ'ուզես, եթէ հո- գի մ'ազատել կը ցանկաս, եթէ արքայու- թեան դուռը բանալ կը փափաղես, յոյս մը տուր ինձ և ահա՛ ամէն արատ սրբուած է ճակտէս. անկեղծութեամբ կը սիրեմ զքեզ :

Վարդուհի երեսը մէկ կողմ դարձնելով՝ վարդանման այտերէն վար հոսած արցունքը չը ցուցուց աւազակապետին :

— Բայց իմ աղջիկս չկրնար կենակցիլ այն- պիսի մէկու մը հետ որ ընկերութիւններէ կը փախչի, մարդու չկրնար երեւիլ, ոստիկան- ներէ կը հալածուի ու թագաւորին օրէնքը չյարգէր, ըսաւ մայրը :

— Ա՛հ ատոնց բոլորը, բոլորն ալ պիտի վերջանայ ձեր մէկ բարեհայեցողութեանը առ- ջեւ և ամէն մարդ եղբայր պիտի կոչէ զիս :

— Այն ատեն Վարդուհիէն արժանաւոր-

ները կ'սպասեն քեզի պէս կտրիճի մը :

— Օրհնեալ կի՛ն. . . գոչեց աւազակապետը և տան տիկնոջ ձեռներն համբուրելով, տը- նէն դուրս նետուեցաւ :

Կէս օրուան մօտ քաղաքին ամբողջ երեւե- լիները ժողովուած էին դարպաստ, և առաջ- նորդարանին բակը անհամար բազմութեամբ կ'եռար. Առաքել՝ Արքեպիսկոպոսին առջեւ ծնրադրած, արտասուալից աչօք կը խոստո- վանէր յանցանքներն ու հրապարակաւ ներո- ղութիւն կը խնդրէր : Բոլոր ժողովուրդը միա- համուռ կը ձայնակցէր Արքեպիսկոպոսին «Աս- տուած թողութիւն չնորհեսցէ՛նքներուն և ա- պաշխարող աւազակապետը կարգաւ կը տես- նուէր բոլոր երեւելեաց և ժողովրդեան հետ՝ մեծերուն ձեռքը, իսկ հասակակցաց այտերն համբուրելով. խնդութիւնը մեծ էր և ամէն տեղ տարածուած էր Առաքելին հաշտութեան լուրը :

Ապա նոյն հանդիսիւ կառավարական սղա- լատը գնացին և հոն Առաջնորդը ներկայացը- նելով Առաքելը Պարոն կառավարչին և վար- չական ժողովոյն, հակիրճ բանախօսութեամբ մը պարզեց զղջացելոյն կեանքն ու զինք ա- լազակութեան մղող շարժառիթները, ըստ կարի մեղմացնելով յանցանքը, յայտնելով թէ՛ իւր ամբողջ աւազակութեան չըջանին մէջ կաթիլ մ'արիւն չէ թափած և թէ՛ այժմ կա- տարեալ զղջմամբ և մեր բարեխօսութեամբ կը համարձակի սպաստանիլ կառավարական ներողամտութեան : Կառավարիչը յուզուելով Արքեպիսկոպոսին ազդու նկարագրութենէն և ի գութ շարժելով Առաքելի սրտաբուզիս արտասուաց առջև, յանուն Վեհ. Կայսեր գը- թութեան և յանուն օրինաց ներեց անոր ան- ցելոյն և յոյս յայտնեց որ ապագային ըստ կարի ծառայելով երկրին, կ'արդարացնէ կա- ռավարութեան իւր նկատմամբ բռնած խիտ ներողամիտ ընթացքը :

Շարաթ մը վերջ համայն քաղաքացւոց մաս- նակցութեամբ կատարուեցաւ Առաքելի և Վարդուհւոյ պատկազրութեան պերճ հան- դէսը, և երկար տարիներ, ամէն անգամ որ Առաքելը անցնէր փողոցներէն, կրկնէր ներս վաղելով իրարու կը կանչէին :

— Քա՛, կ'անցնի կոր, գող Առաքելն է :

* *

Տասն և վեց տարի յետոյ Պարոն Առաքել եղած էր գող Առաքելը — տիտղոս մը որ այն ատեն մի միայն բողոքականաց կը տրուէր — և Ս. Գիրք ի ձեռին՝ ամէն առիթը ներկայա- նալուն՝ Աստուծոյ խօսքը կը քարոզէր. օր մը ճանապարհորդելու ժամանակ աւազակախմբի մը հետ կուռի բռնուելով արիւնը գլուխը թռաւ, երկտասարդական կատաղութիւնը վերստանձնեց և արագ արագ իրարու ետեւ գնտակահար ընելով աւազակներէ երեքը, ինքն ալ գնտակի մը զոհ գնաց և փուռեցաւ դաշտին մէջ :

Առաքել իւր նախկին ընկերներէն սպան- նուած էր անգիտակցաբար :

Ջրի կուժը ջրի ճամբան կը կտորի :

ԳԱՋՈՒՆԻ

Ուսումն. Խորհրդէն վկայեալ Հայ. Ֆրանս. և ըստ բաւականին Անգլ. Լեզուաց, նախ- նական ուսմանց և միանգամայն եկեղեցական երգեցողութեան հմուտ և փորձառու ուսու- ցիչ մը կը փափաքի պաշտօն ստանձնել մայ- րաքաղաքիս կամ գաւառաց ազգ. վարժարա- նաց մէջ : Դիմել անձամբ կամ նամակաւ Մէր- ճան փողոց, Մարգարեան գրաստունը :

ԱՒՂԱՆԱՀԱՅՔ

ԱՌ Կ . Թ . Գ .

«Ծաղիկ»-ի 8^{րդ} թիւոյն մէջ Ձեր Աղաւաղի եւ Աւղաղի վերնագիր յօդուածն ընթերցելով Ձեր ըրած ջանից եւ ուսումնասիրութեանց համար հրապարակային շնորհակալութիւն յայտնել պարտ անձին կը համարիմ: Շարունակեցէ՛ք հրատարակել Հնախօսական այդ տեսակ յօդուածներ, որոցմով կը լուսաւորուին պատմութեան մութ մնացած կէտերն եւ կ'օգտուի ընթերցող հասարակութիւնն:

Այս առթիւ պատշաճ կը համարիմ Աւղանահայոց վերաբերեալ մի քանի տեղեկութիւններ հաղորդել, զորս տարիներ առաջ ընթերցած եմ թերթի մը մէջ:

Անգլիացի մը զառաջինն այցելելով Աւղանաստանի քաղաքներէ մին, — որ կարծեմ Քեաբին էր, — կը հանդիպի խումբ մը Հայ-քերիստոնէից՝ որք դարերէ ի վեր Քրիստոնէի մը տեսութեան ախ կը քաշէին, եւ անակնկալ ընդունելութիւն մը կը գտնէ անոնցմէ: Կ'սկսին քահանայական պատիւ ընծայել հիւրին, համբուրելով նորա ձեռքն եւ հրաւիրելով զնա իրենց եկեղեցին, ուր գաղանաժածուկ պահուած սկիհն եւ այլ եկեղեցական սպասներն նմա կը ներկայացնեն, վաղուց ի վեր տեսած չը լինելով կղերի երես: Սակայն ցարդ պահած են իրենց քրիստոնէական աւանդութիւններն, եւ ո՛ր գիտէ քանի՛ տարիներ առաջ երուսաղէմէն բերուած Նշխարքէն կտոր մը փրցնելով, կը դնեն իրենց նընջեցելոց բերանն, իբրեւ Հաղորդութիւն:

Փափաքելի է որ մեր Կրօնական իշխանութիւնը սոյն պարագայն ուշադրութեան առնելով, կրօնական պաշտօնեայ մ'առաքէ մեր ցրուեալ գաղթականութեանց ետեէն, զայնս խաղաղ կորսուելէ ազատ կացուցանելու համար:

Յ . Պ . Գ .

ԱՆԸՆԿՂՄԵԼԻ ՆԱԻ ՄԸ՝ «Նէվրսիմ»

Բազմիցս յանդուգն նաւորդներ փորձած են փոքր նաւերով Աղլանաստանն անցնիլ: 1889 ին Պոսդոնցիներ, մակոյկով Բարիզի արուեստահանդիսին եկած էին՝ յորոց մին գըրաւի մը հետեանօք Ռոսիոյ նաւապետն էր որ քրաւ դրած էր Պոսդոնցին էնվալիտի կամուրջն (ի Բարիզ) հասնիլ՝ առանց իւր փոքրիկ մակոյկէն ելնելու: Օղբ գեղեցիկ էր երբ նա մեկնեցաւ, եւ Ամերիկայէն ի Հաւր նաւով անցնող իւր երկու հայրենակցաց քաջագործութիւնն նսեմացնելու յուսով շարաթ մը պարարեցաւ: Դժբաղդարար յարեալ հոլմ սասիկ եւ նաւապետն իւր նաւակովն մղեց դէպ ի Ս. Գէորգայ կղզիներն որոց ջուրը մէջ 38 օր թիւովարեց ըստ բաղդի: Պարտաւորեցաւ յայնժամ պարտութիւն խոստովանիլ: Արեւէն կուրացած, տեղահար, շարժումընելու անկարող իւր մակուկին յատակն ընկաւ պարտասեալ: Չորս օր յետոյ նաւ մը այդ վիճակին մէջ գտաւ զինքն եւ իւր մակոյկն ալ ի միասին տարաւ ի Նիւ-Նորք: Հիւանդանոց դրուելով նաւապետն՝ 45 օր զառանցանաց մատնուած՝ մնաց ընդ մէջ կենաց եւ մահու: առողջացաւ վերջապէս, բայց բանականութիւնն ալ արդեօք դարձաւ իրեն: Ներելի է տարակուսիլ, որովհետեւ այդ դէպքը պատմող ամերիկեան լրագիրք ծանուցին թէ՛ յամառ նաւապետն սեպտեմբերի մէջ կը պատրաստուէր փորձն վերսկսիլ: Բայց կ'երբի թէ՛

ետ կեցուցած են զինքն այդ խորհուրդէն, վասն զի այլ ևս չը խօսուի իր վրայ:

Երբ Ռոսիոյ նաւապետն՝ Ս. Գէորգ կղզեաց շրջակայքը նաւու մը կը հանդիպէր, այլ Պոսդոնցիք՝ նաւապետ ժոշիա Լաուլըր, Նորվեկիացի նաւատի մը Հանս Հանսըն եւ Պ. Էտուարտ Մաք-Քիլնէյ Աղլանտեանի ծովագնացութեան կը ձեռնարկէին: Իւրեանց նաւն այլ ևս պարզ մակոյկ մը չէ, այլ 8 տակառաջափ տարողութեամբ, 10^{րդ}, 98 երկայնութեամբ եառլ մ'որ, գլխու կողմէն 0^{րդ}, 91 եւ խեղաց կողմէն 1^{րդ}, 37 կը մխի ջուրը մէջ: Ողնափայտըն հաստատուն է, կազմածքն եառլի մը կազմածքն է: Նորա մեծ կայմն 12 մէդր երկայն է եւ առագաստն 63 քառ. մէդր մակերես ունի: Կեդրոնական արագեղածե մեծ առագաստն զատ, ունի երեք եռանկիւնածե առագաստներ, երկուքն առաջ եւ միւսն ետեւի կողմը: Վերջապէս, փոքրիկ զրօսանաւն իւր նմանեաց վրայ՝ նաւապետին հօրը, առաջին կարգի ճարտարապետի մը, այն է Պ. Պլաուլըրի գործարանէն ելած լինելու գերազանցութիւնն ունէր:

Ի մօի ունելով ծովագնացութիւնն զոր պիտի կատարէր, Պ. Լաուլըր իւր «Նէվրսիմ» զրօսանաւն Պ. Նորդոնի աղաւորարար նաւուց յատակադէրուէն վրայ շինեց. ըստ այս երկրաչափին, իւր դրութեամբ շինուած նաւք անընկճելի են:

Իւր նպատակին հասնելու համար Պ. Նորդոն նաւախիճն ի բաց կը հանէ, անոր տեղ կը դնէ ջրոյ ամբարներ որք, նաւուն ի ջուր դրուելէն մի քանի երկվայրկեան վերջ, ծովու ջրով կը լեցունին ինքնին եւ կը կազմեն կրային նաւախիճ մ'որ կը տարածուի ընդ երկայնութիւն նաւուն: Ամբարանոցաց վերին մասն լեցուած է ճնշեալ օդով, ինչ որ նաւուն կայունութիւնն կ'ապահովէ:

Նէվրսիմ իւր երկար ճամբորդութիւնն յաջող կերպով ի գլուխ հանեց: Մայիս 23 ին Պոսդոնցին մեկնելով Յուսիս 28 ին Հաւր հասաւ եւ Յուսիս 4 ին կարելի էր զայն կառանեալ տեսնել արուեստահանդիսին փոքրիկ աւազանին մէջ ուր իւր շնորհալի կեցուածքովն նաւաստեաց ուշադրութիւնն եւ հիացումն կը գրաւէր յինքն:

Որչա՛փ հանդստաւէտ լինի փոքրիկ ծփուն տունն եւ որչա՛փ ալ անվտանգ՝ կատարուած ճամբորդութիւնն, ճանապարհորդին՝ Նորդոնեան ընկերութեան գանձապետին որդին Պ. Մաք-Քիլնէյի՝ «Ժամանակը քիչ մը երկար» թուեցաւ եւ «նաւու մէջ բնակութիւնն բաւական յոգնեցուցիչ»: Գալով անդեան, պաշարէ միայն կը բաղկանար, եւ 675 լիտր ջուրն պակաս չեկաւ. սոսու հանդերձ կարի դժուար էր կերակուր երկելն: Չկրնալով իրենց հետ ածուխ առնուլ, նաւազն կաւէ եւ անկէջ հողէ ծակոտկէն եւ իւղոյ մէջ թաթխուած աղիւսներ ունէր միայն որք, թուի թէ, շատ ջերմութիւն եւ քիչ մուխ կ'արտադրէին: Բայց Աղլանտեանի մեծ կոհակներէն Նէվրսիմի չափ ցնցեալ ընկուղի կեղեւի մը մէջ կրակ վառել միշտ գիւրին չէր եւ խոհեմութիւն. ուստի երեք նաւորդք պարտաւորեցան շատանալ պաշարօք:

Սակայն իրենց նեղութիւնքն ու ջանք չ'ուրացուեցան եւ իւրեանց փորձն ապարդիւն չը մնաց, քանզի արուեստահանդիսին յանձնաժողովն անագաղղիւնձի միտալ մը շնորհեց յանդուգն փոքրիկ նաւուն: Նաւ ծովային զօրութեան նախարարն նորա նաւապետին արտօնեց մտնել Շէրպուկի նաւարանն ուր Նէվր-

սիմին շարունակական ուսումնասիրութեան առարկայ եղաւ: Առաջին անգամը չէ որ Գաղիոյ ծովային զօրութեան ուշադրութիւնը կը դառնայ Նորդոնեան դրութեան նաւուց վրայ: 1885 ին, այդ նախարարութեան ներկայացուցչէ մը, Ազատարարաց ընկերութեան քարտուղարէն եւ Պ. Պ. Նորդոն եւ Գլաբառէտ ճարտարապետներէ բաղկացած յանձնաժողով մը ներկայ գտնուեցաւ փորձոց որք առաջին անգամ տեղի ունեցան ի Հաւր եւ ապա Թիւոնտի գետաբերանը: Տասն երկու հոգի չուանով քաշելով չկրցան նաւն գրկել. ուստի հարկ եղաւ անուորդ մը գործածել, եւ սակայն նաւն անմիջապէս շտկուեցաւ ինքնին:

Այս փորձ Նէվրսիմի վրայ ևս տեղի ունեցաւ 1889 ին: Մեծ կայմին ծայրէն չուան մը կապեցին, ձգտեցին, ապա յանկարծ խըզեցին. նաւն կանգնեցաւ գրեթէ առանց ձօճման: Գալով իւր նաւարկելիութեան, կատարեալ դատուեցաւ, ինչպէս կայունութիւնն:

Նորդոնեան ցաւային ցարսապետութեան եւ ցաւաւորութեան ընկերութիւնն որ ի վաղուց հետէ ձեռք բերած էր այդ արդիւնքն, համոզուած է թէ՛ յապագային իւր դրութեամբ միայն պիտի շինուին նաւերն: Պրօտուէյ փողոց (ի Նիւ-Նորք) 18 թիւոյն մէջ ուր հաստատած է իւր գրասենեակն եւ իւր ցուցահանդէսն, ամէն մեծութեամբ նաւերու յատակադէրու դէպեր կան, զի Պ. Նորդոն կը վստահացնէ թէ՛ իւր դրութիւնն՝ ինչպէս առաւարար համեստ նաւու մը, այնպէս ալ 10,000 տակառաջափ տարողութեամբ զրահաւորին կը պատշաճի: Ընկերութիւնն շինել կուտայ այժմ շոգենաւ մ'որուն համար կը պնդէ թէ՛ Նիւ-Նորքէն ի Լիվըրքուլ ծովագընացութիւնն պիտի կարողանայ առ առաւելն վեց աւուր մէջ կատարել եւ զոր բնականաբար կը շինեն ըստ Նորդոնեան դրութեան, այսինքն թէ՛ երբէք չպիտի ընկղմի:

Ահա գլխու մ'որ արժանի է լրջօրէն իւր վրայ հրաւիրելու ծովու մարդոց ուշադրութիւնը, վասն զի՝ եթէ իրականանան իւր վըրայ դրուած անկալութիւնք՝ ջուրը մէջ մարդոց կեանքն մի անգամ ընդ միշտ ապահովեալ է այլ ևս, նաւարկութեան պատմութեան մէջ նոր դարագլուխ մը պիտի բացուի, եւ Պ. Նորդոն պիտի ապրի՝ բոլոր այդ ազատեւրց կենօք, պիտի ապրի՝ նա ցորչափ տեւէ՝ մարդկութիւնն, որով եւ նաւագնացութիւնն:

Ա. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Հ Ն Դ Կ Ա 8

ՀՈԳԵԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պրահանեան Հնդկաստան միշտ մեծ յաւաքիմութիւններ ըրած ունի բոլոր գիտութեանց մէջ. աստղաբաշխութիւնը Պրահանաց ամենասիրելի զբաղումն էր. մաթեմատիքական գիտութիւնք այնչափ յառաջացած էին ի նոսա, որ այժմեան քաղաքակրթեալ աշխարհին հետ կրնային բաղդատուութեան մտնել. միթէ՛ նոյն իսկ բնալուծութեան հետ առնչութիւն ունեցող բժշկական գիտութիւնը նոցա զանազան գիտերովն հարստացած չէ՞: Սակայն եթէ կայ գիտութիւն մ'որ Պըրահանաց սրամտութեան հանդէպ եւ ոչ մի յառաջիմութիւն ըրաւ, եւ կամ աւելի ճշմարիտն ըսելով, բոլորովին ետ մնաց մինչև իսկ պոստոյական քարոզութեան անմիջապէս յաղորդող դարուց մէջ, այն ալ աշխարհագրութիւնն է:

Երբեք դրական կամ որ և իցէ գիտական կերպարանը ունեցող աշխարհագրութիւն մը գոյութիւն ունեցած չ'է ի Հնդկիս: Իրենց ծնունդ տուող երկրին մէջ փակեալ, և ո'չ իսկ հետաքրքիր եղած են ծանօթանալու օտար երկրաց: Երկրիս ձեւը իրենց համար զուրկ էր կարեւորութենէ: Բնութեան և օրինաց սահմանած դասակարգերէն չը կարենալով դուրս ելնել, փոյթ չ'ունէին իրենց միտքն ի տար աշխարհ փոխադրելու: Մնաց որ, ուրիշ ժողովուրդներէ՝ բարձր լեռնագօտիններով կամ ընդարձակ ծովերով բաժնուած, հարկադրուած էին կղզիացեալ վիճակի մէջ ապրիլ:

Օտար հաղորդակցութիւնը միայն վաճառականաց հետ էին. սոքա ամէն տարի բազմութեամբ կը յաճախէին ստորին Ինդոսի հովիտը, և սակայն ամենեւին չ'էին մտաբերեր Պրահմանեան Հնդկաստանի մէջ մտնել: Իսկ իրենց նաւորդք երբեք չ'էին կամ Պարսից ծոցին մուտքէն անդին չ'էին անցած: Եւ այսպէս, Սարթա-Սինտհուի նախկին իմաստնոց հաստատած հոգեբանական աշխարհագրութենէն անդին չ'անցան Հնդկիք, և սակայն՝ առանց ճանաչելու զաշխարհ՝ տնօրինած էին զայն և Հնդկաստանի առաջնակարգ վարժարանաց մէջ կ'ուսուցանէին, իրենց կրօնական և փիլիսոփայական գաղափարաց համեմատ:

Հնդկաց անցեալն ուսումնասիրող ամէն գիտունը Մերու լեռը, գերագոյն սուրբ լեռը, Հիմալայա լեռնագօտոյն հիւսիս-արեւմտեան կողմը և Բամիր հովտին մէջ տեղը կը գտնուէն: Ըստ Պրահմանեան աւանդութեանց՝ այս Բամիր հովտէն սփռուած են մարդիկ ընդ հանուրս աշխարհի: Արդ, Բամիր հովիտը տարւոյն միայն երկու ամսոց մէջ ըրնակելի է, և այդ ժամանակամիջոցին մէջ մի քանի թափառաշրջիկ հովիւներ միայն կ'երթան անդ՝ իրենց հօտերուն արօտներ գտնելու համար: Իսկ տարւոյն միւս ամսոց մէջ ձիւնը, սառոյցները և ցուրտն անքնակելի կ'ընեն զայդ հովիտ:

Հնդկաց այն գաղափարը թէ Բամիր մարդկային ազգին օրօրոցն եղած է, ուրիշ ազգաց մէջ ալ տարածուելով, ծնունդ տուած է այն աւանդութեան թէ նախնական եղեմը այդ տեղը կը գտնուէր, տխուր եղեմ, ուր նպաստաւոր եղանակին մէջ իսկ միայն քարեր, ժայռեր, մի քանի տեսակ մամուռներ, և սակայն և ո'չ մի կաթիլ ըմպելի ջուր կը գտնուի:

Ինչ որ ալ լինի, Մերու լեռը՝ Հնդկաց հոգեբանական աշխարհագրութեան մէջ՝ երկինքը երկրին միացնող սիւն մ'է և որոյ գագաթը կը գտնուի դրախտը, ուր կը բնակի Ինտրա, դից թագաւորը, սովորաբար չըջապատեալ իւր անթիւ պալատականներով որք երկրորդական դիք են:

Պրահմանաց հասկացողութեամբ, երկիրս ընդարձակ բոլորակ մ'է, որոյ կեդրոնը կը գտնուի Մերու լեռը, որ չըջապատեալ է բընակելի երկրներու եօթը կեդրոնական գօտիններով՝ իրարմէ եօթը ծովերով բաժանեալ:

Կեդրոնական ցամաքը կը կոչուի ձամպուս-րիքա, յորում կը գտնուի բարւոյ և չարի դիտութեան ծառը, ձամպուն, նման երբայական դրախտի ծառոյն: Պարապխանսա երկիրը, այսինքն Հնդկաստանը, այդ ցամաքին մէջ տեղը կը գտնուի և կը կազմէ նորա մեծ մասը: ձամպուս-րիքա չորս կողմէն չըջապատեալ է ծովով մը, որ է Հնդկաց ծովը, որոյ դառնութիւնը անձամբ ճաշակած էին իրենք:

Բայց այդ ծովէն անդին, զոր բոլորածեւ կը կարծէին, երկրներու երկրորդ գօտի մը կար ուր իրենցմէ ո'չ ոք գացած էր բնակաւնաբար: այդ երկիրն ալ Քուսասրիքա կը կոչուէր, որ իւր կարգին՝ չըջապատեալ է դիւթական ծովով մը:

Երրորդ երկրային գօտին Վարահասրիքան է, յորմէ անդին կը գտնուէր օշարակի և չաքարի ծով մը:

Յետոյ կ'գան Սալմասրիքա և իւր մածունէ ծովը, Նամասրիքա և զտեալ կարագէ ծովը, Նամասրիքա և դից կերակուրներով անուշաբուրեալ կաթէ ծովը, և վերջապէս յետին գօտին, միշտ բոլորածեւ սակայն, Անկասրիքա, ամէն կողմէն անուշ ջրոյ ծովով մը չըջապատեալ:

Չը հասկցուիր Պրահմանաց այս ճոռմարանութիւնը այն յառաջգիւմութեանց հանգէպ զորս ըրած էին միւս գիտութեանց մէջ, և աշխարհագրութիւն կոչուած վերոյիշեալ առաստելք լրջաբար կ'աւանդուէին բարձրագոյն վարժարանաց մէջ, և զայնս աւանդող չ'էին մտաբերեր իսկ անգամ մ'ընդ միշտ երթալ անձամբ քննել այդ ասացուածոց ճշմարտութիւնը:

Ահ, Հնդկիք հետաքրքիր չ'էին և ճամբորդ ազգ մ'անմենեւին չ'էին: Սակայն այդ միջոցին էր որ Փիւնիկեցիք՝ ծովեր ճեղքելով՝ Հերակլեսի Կոթողներէն կ'անցնէին, և իրենց նաւերով կը յառաջնային մինչ ի ծովեզրս Կապոնի, ուսկից ահագին գորգոնայից մորթեր կը բերէին, որք կը թուին լինել էգ շիմ-բանդներ: Կ'ըսուի նաև թէ իրենցմէ մաս մը ալ Բարեյուսոյ զլիւնէ դառնալով, Կարմիր ծովու ճամբով Սուրիա եկան:

Ուրեմն Հնդկաստանի նախնի աշխարհագրական ծանօթութիւնը օտար երկրաց վրայ՝ հիւսիսէն մինչեւ Հիմալայա, արեւելքէն Գանգիսի գետախառնուքը, հարաւէն՝ Սէյլան կղզին և Արեւմուտքէն՝ մինչեւ Պաքիստան և Արաքազի (այժմեան Թիւրքիստանի և Պարսկաստանի մէջտեղն) երկիրը կը տարածուէին: Նոյնպէս անկարելի էր իրենց անգիտանալ թէ Հնդկիք ոմանք յառաջացած էին մինչև արեւմտեան սահմանագլուխներէն անդին: Ասորեստանցիք՝ մինչև վերին Ինդոս եկած էին, Քաղդէացիք և նոյն իսկ Արաք՝ Ինդոս գետին Տէլթան բնակող ժողովրդոց հետ առեւտրական սերտ յարաբերութիւն մը հաստատած: Բայց Պրահմանք իրենց անփոփոխելի դասակարգերու մէջ չըջապատեալ, իրենց անձուկ ընկերականութենէ դուրս ոչ մի առարկայով կ'զրարէին. այս խորին նախանձին պէտք է վերագրել իրենց ագիտութիւնն աշխարհագրութեան:

Աղքատագրի յաղթութիւններէն յետոյ Հնդկիք ակամայ ճանչցան զՅոյները և զՊարսըս, որք իրենց լեզուին մէկ ուրիշ ձեւ կը խօսէին, և զլուովայեցիս:

Հնդկիք՝ ըստ յունականին՝ Պարպարաս կոչեցին հիւսիս-արեւմտեան Թուրանեան ժողովուրդները, որք զՊաքիստան գրաւելով՝ յառաջացան մինչև Ինդոսի հովիտը:

Բոլոր այս ժողովուրդք՝ որոց անունները Հնդկացուցած էին, մինչև հիմա կը յիշուին իրենց առակաց ու բանաստեղծութեանց մէջ: Եւ սակայն, Հնդկիք միշտ զգուշացան կատարեալպէս նկարագրելէ իրենց հետ յարաբերութիւն հաստատող այդ ազգերն:

Վ. ԳԱԼԻՍՖՃԵԱՆ

ԱՌ ՍԻՊԱՐԻՅՆ

Լայն լայն քերթից կանգուն վեր
Քրտամբ բուսած մրշակի,
Նուրբ նուրբ այսօր այն քելեր
Աշխարհի են սիրելի:

Ճաշակդ էր ինձ անձանօր
Եւ զօրութիւն քո բոլոր,
Կ'այլապէս քաղկացոս
Մոլինեդ քո՝ ամէն օր:

Ոլորացեալ ծուխդ ի վեր
Յաւոցս հետ քեւ ի քեւ՝
Կուտեալ բարգին զերդ ամպեր
Թուխ բուխ գլխոյս ի վերեւ:

Բարեկամդ եմ, ո'չ գերի,
Երբ միմակուկ կը մնամ,
Կամ երբ գրկուս դեգերի
Ի յիշատակ դառնանամ:

Բայց կ'ըսեն քէ շատերու
Կը հասցընես դու վրնաս,
Գիտցիր յայնժամ շատ հեռու
Վանեմ ք'ինձ դէմ բըռնանաս:

Ա. ՆԱՄԻԿԱՅԱՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆ

Մելնոնի, Աբրահամի ու փախսական Համբարձումի Բ. դատավարութիւնը երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ եղեռնագատ ատենին առջեւ: Ա. դատավարութիւնը տեղի ունեցած էր հոկտ. 29 ին և նկարագրութիւնը հրոտարարութեամբ «Ծաղիկ»-ի ծրագրով: Նախագահը նախ և առաջ յայտարարեց թէ, թէ և դատը յետաձգուած էր՝ բերելու համար խնդրոյ նիւթ եղող տոմսակներէ մին որ ի Կայս. պալատ զրկուած էր, սակայն հասկըցուած լինելով որ անկարելի պիտի լինի այդ տոմսակին բերուիլն, և արդէն նախնական քննութեանց տեղեկագրոյն պարունակութեամբն ալ խնդիրն ստուգուած լինելով, դատը պիտի շարունակուի: Բնդհ. Դատախազի օգնականը պահանջեց որ Մեքլենբ. ու Աբրահամի համար ի ներկայութեան, իսկ վախըտական Համբարձումի համար ի բացակայութեան ոճրագործութեան վճիռ արձակուի: Դատարանը՝ յետ լսելոյ ամբաստանելոյ փոխանորդ վաստաբան Թընկլը Սիմոն էֆէնտի պաշտպանութեան ճառը, հնգական տարուան բերդարգելութեան դատապարտեց Մեքլենբ. ու Աբրահամին՝ ըստ տրամադրութեան Պատժ. Օրինաց 54րդ յօդուածի յաւելուածին, իսկ փախստական Համբարձումին՝ քաղաքային իրաւունքներէ զրկուելու և ստացուածոց գըրաւման, ըստ տրամադրութեան Պատժ. Օրինաց 31րդ յօդուածին:

Սեբասացի Համբարձում Աբիկեանի Բ. դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ անցեալ չը. օր եղեռնագատ ատենին առջեւ: Ա. դատավարութիւնը տեղի ունեցած էր հոկտ. 29, երեքշաբթի օր, և դատը յետաձգուած էր վիւրից բացակայութեան պատճառաւ: Համբարձում, 32 տարեկան, Կ. Պոլսոյ Պալատ թաղի բաղնիքին սպասաւորներէն (զաֆէսնի), ամբաստանուած էր թէ հետեւեալ խօսքերն ըրած է. «Այս Պատրիարքը պաշտօնի վրայ չպիտի մընայ. եթէ մնայ իսկ, պիտի սպաննեն: Լրագրիք գրած են թէ մի քանի Հայեր դատա-

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

պարտուած են . որչափ ալ դատապարտուին , դարձեալ խռովութիւն պիտի ծագի . եթէ այս գործին համար 500-1000 հոգի ալ մեռնին , չառ չէ : Մեր մեծ Պատրիարքը Ռուսիոյ մեջ կը նստի . ամսուն 15 ին Պոլիս պիտի գայ . ազգն անոր ձեռքն է :

Վկայութեան կոչուած էին Պալաթի բաղնիքին մէջ սպասաւորող Սերաստացի 70 տարեկան Մէհմէտ , ի Պոլիս սեղանաւոր Բոնեացի 24 տարեկան Քիրիլոս անուն Յոյն մը , Պալաթի մէջ շաքարավաճառ 28 տարեկան Գասթամուկնի Ծէքէրճի Մէհմէտ , Պոլսոյ Զարչամպա թաղը բնակող Գասթամուկնի 45 տարեկան Համլաճը Մուսթաֆա և Պալաթի բաղնիքին աշխատաւորներէն 22 տարեկան Սերաստացի Ֆէյզի :

Մէհմէտ յայտարարեց . « Ես Համարձուով ինչ ըսած լինելը չը լսեցի . Քիրիլոս անուն Յոյն մ'եկաւ բաղնիք , հարցուց թէ հոս Հայ ծառայ մը կ'այ . այո՛ , պատասխանեցի : Այդմարդը տէրութեան և ազգին դէմ՝ կը խօսի եղեր , մարդուն բերանը կը պատռեն , թո՛ղ գիտցած ըլլայ , ըսաւ ու հեռացաւ : — Քիրիլոս յայտարարեց թէ , Համարձուովն ըրած խօսքերն ինքը Ֆէյզիէն իմացեր և բաղնիք երթալով Համարձուովն յանդիմաներ է : — Եւքէրճի Մէհմէտ ըսաւ թէ , բաղնիքին մէջ , երբ Համարձուովն հետ առանձին էին , այս վերջինն ըրած է այն անձա՛հ խօսքերը որոց համար ամբաստանուած է : — Մուսթաֆա յայտարարեց թէ՝ չը ճանչեր զՀամարձուով , թէ՛ Եւքէրճի Մէհմէտէն և բաղնիքին Տէսթիկեանտար Մէհմէտէն լսեր է ըսուած խօսքերն , և թէ՛ իւր իսկ առաջարկութեամբ Եւքէրճի Մէհմէտի խանութին մէջ գրի առնուելով ըստօրադրուեր են այդ խօսքերը , և ինք Պէշիքթաշի ոստիկանապետ Հաճի Հասան փաշայի ներկայացուցեր է ստորագրուած թուղթը : — Ֆէյզի յայտարարեց թէ . « Պուլիարաց թագաւորութիւն տուին , մեզ ալ պիտի տան » ըսած է իրեն Համարձուովն . ինքն ալ գնացեր Քիրիլոսի իմաց տուեր է :

Կարգը Համարձուովն գալով , յայտարարեց թէ Տէսթիկեանտարը Պուլիար տղայ մը բերած էր բաղնիք , պատիւը բռնարարել ուղեցին , ինքն ալ թոյլ չը տալուն համար՝ իրեն դէմ ուր պահած էին և այժմ կը զրպարտուի :

Ըստ արամադրութեան Պատժական Օրինաց 54րդ յօդուածի յաւելուածին , դատարանը հնգամեայ բերդարդելութեան դատապարտեց զՀամարձուովն :

Եղեռնադատ տեսանն ի մօտոյ պիտի զրազի իւր խռովարարաց խմբին անդամ ձերբակալեալ Վարդ-Պատրիքով անուն անձին դատով , Ըստ Միւրիւլիէի , ամբաստանելոյն փոխանորդ կարգուած են երկու Բուսիացի փաստարանք :

— Դարձեալ Միւրիւլիէիէն կ'իմանամք թէ հնգական տարւոյ բերդարդելութեան դատապարտեալ Աբրահամի և Մեղքոնի փոխանորդ թընկեր Սիմոն էֆ . Վճռարեկ ատենին դիմեր է :

ՆՈՐ ԲԱՍՄԱՐԱՆ Երեքեղեռնեան Աճգլ . Հայ և Հայասառ քրիստոնէի , հանդերձ արտասանութեամբ , սկսած է հրատարակուիլ թերթ առ թերթ : Պիտի բաղկանայ 70 թերթերէ 1120 էջերով և պիտի սլարունակէ առաւել քան 30 000 բաւ : Բաժանորդագինն է 35 դր : Ամբողջանալէ յետո՛ւ 50 դր : Դիմել Մարգարեան և Պողոսեան գրատունները :

Մարաշի կառավարիչ անուանեցաւ Քեաղիմ փաշա , կառավարիչ Հըլէի : — Հըլէի կառավարիչ անուանեցաւ Սալիհ փաշա , կառավարիչ Մարաշի :

— Բաղէշի կուսակալութիւնը , պաշտօնագիր մը ուղղելով ի կայս . պալատ , ծանուցած է թէ Կինձ գաւառի Ճապաղըուր գաւառակի Ազ և Բոկ գիւղախումբերու ժողովուրդն , որ 7-8 տարիէ ի վեր ընդվզած լինելով՝ իրեն տուրքերը չը վճարելէ զատ , չըջակայ գիւղերը կը կողոպտէր , մարդասպանութիւններ կ'ընէր , բնակարաններ կ'այրէր , այլ եւ այլ չարագործութեամբ հանդարտ ժողովուրդը կը կեղեքէր և իրեն դիրքին բերամար՝ զըրկուած ոստիկաններու դէմ կը դնէր , հնազանդութիւն յայտնէր և խոստացեր է իւր տուրքերը վճարել : Գիւղախումբն պետերը խոստացեր են թէ այդ ժողովուրդն յետ այսորիկ ետ պիտի կենայ որ եւ է անվայել ընթացքէ , և այլն : Այդ ժողովուրդ , որ դարնան Քիլտար և Տիւլարէ գիւղերուն մէջ երեք տուն այրած էր , յանձն առեր է հարկ եղած օգնութիւնն ընել այդ տուններու վերաշինութեան համար : Կուսակալութիւնը հրահանգ ուղղած է Կինձի կառավարչին ամէն միջոց ձեռք առնուլ , որպէս զի այդ ժողովուրդը շարունակէ մնալ հնազանդութեան ճամբուն մէջ :

Նոյնպէս Էրզրումի Աշիրէթի պետերէն Օսման աղայի որդին Թահիր ևս կառավարութեան գլխավոր հնազանդութիւն յայտնած է : Այս անձ իրզան գաւառակի Նէմրան գիւղախումբին մէջ Բաս անուն եկեղեցին իրեն ապաստանարան ըրած էր և 15 տարիէ ի վեր աւազակութիւն կ'ընէր , չըջակայ գիւղերու ժողովուրդեան այլ և այլ չարիքներ հասցնելով : Բաղէշի կուսակալը կը յարէ թէ անցեալ տարի իւր նախորդին պաշտօնավարութեան ատեն բաւական թուով զինուորներ զրկուած էին այդ Թահիրը ձերբակալելու , սակայն երեք ամիս հոն մնալով չէին յաջողած : Թահիր իւր եղբայրը՝ Հիւսէյին աղան՝ իրրեւ երաշխաւոր ցոյց տուած է :

— Յայտնի է թէ երկու տարի առաջ Կըրթական նախարարութեան որոշմամբ Միլլիէյէ վարժարանին և նախնական վարժարանաց ուսմանց ծրագրերուն մէջ Հայերէնի ու Յունարիւնի ուսումն ևս աւելցուած և ուսուցիչներ կարգուած էին :

Արդ , ըստ տեղեկութեանց Սաւսէթի , Կրթական նախարար Վսեմ . Միւնիֆ փաշա տեղեկանալով որ երկու լեզուաց ուսուցումը որ և է արդիւնք ունեցած չէ , նախընթաց օր Մէարիֆի պաշտօնատունը բերել տալով Հայերէն ու Յունարէն լեզուներն ուսանող աշակերտներն , քննութիւններ կատարել տուաւ : Ն . Վսեմութիւն տեսնելով որ այդ աշակերտք հայերէն եւ յունարէն բառ մ'անգամ ուղիղ չեն կարող կարդալ տակաւին , աշակերտաց հարկ եղած յորդորները , իսկ ուսուցչաց յանդիմանութիւններ ըրած է :

— Զմիւռնիոյ Խըսէթ լրագրէն կ'իմանամք թէ տեղւոյն Յունաց եկեղեցիք թէ՛ Գոցուած են , սակայն Մաղիսոյի ու չըջակայից եկեղեցիք բաց կը մնան : Այս պարագայ արդիւնք է այն հաւատարմական զգացմանց զորս տեղւոյն կրօնական պետը կը տածէ առ կայս . կառավարութիւնն :

— Պայազիտի Քէյֆի գաւառակին մէջ հեռագրական գիծ մը պիտի հաստատուի :

— Քրէթթէէն (Մակեդոնիա) 110 Ուլահաց ստորագրութեամբ առ Մեծ-Եպարքոսն ուղղեալ հեռագիր մը կը բողոքէ Յունաց Պատրիարքին կողմէ եղած այն կամայական տնօրինութեան դէմ որ կը հրամայէ փակել իրենց ձեռամբ կառուցեալ եկեղեցիները : Խնդրարկուք կ'ըսեն թէ Պատրիարքն այս պարագային մէջ անձնական տեսութեանց միայն հպատակած է , նպատակ ունենալով գրգռել հանդարտիկ ժողովուրդ մ'որ իւր կրօնական պաշտամունքը կատարելու ազատութիւնը վայելած է ցարգ : Հետեւաբար կը խնդրեն զերծ մնալ կայս . կառավարութեան անհնազանդ գտնուող անձանց կրօնական գերիշխանութենէն :

— Զմիւռնիոյ Յունաց կողմանէ կուսակալին ներկայացող պատուիրակութիւն մը յայտարարելով թէ , Յոյն հաւատարիմ հպատակներն ի վաղուց անտի վայելած են Օսմ . կառավարութեան ամէն տեսակ շնորհներն և թէ իրենց հաւատարմութիւնն առ Վեհ . Սուլթանն՝ ամենակատարեալ է , խնդրած է կուսակալէն զայս մատուցանել յոտո կայս . գահոյից : Կուսակալը կատարած է պատուիրակութեան խնդիրքը :

— ԵՐԶՆԿԱՅԷՆ Նոյեմ . 3 թուով կը գրեն մեզ . — Կայս . Թիֆլիսպահ և Դ . Գորաբանակի քննիչ Ֆէրիք Մուղաֆֆէր փաշա մի քանի օր աստ մնալէ յետոյ , այսօր մեկնեցաւ ի Շապին Գարահիսար : Իւր հոս գտնուած միջոցին ի պատիւ իրեն խնճոյք և հրախաղութիւնք տեղի ունեցան : — Երկու երեք օր յառաջ տեղս հասան Վանայ չըջակայներէն մի քանի Քիւրտ երեւելի պէյեր , որք հեծելազօրաց վաշտեր պիտի կազմեն կայս . բանակին համար : — Հոկտ . 15ին Երիզայի մէջ երկրաշարժի սաստիկ ցնցումներ պատահեցան արեւմուտքէն դէպ յարեւելք . ցնցումը տեւեց 13 երկվայրկեան . մի քանի տուններ փլան , բայց անձի կորուստ չկայ :

— Տպագրական Տեսչութիւնը Թուրք լրագրաց միջոցաւ կը յայտարարէ . « Բաղէշէն , Ատանայէն , Քարաբըղէն , Էնկիւրիէն , Կարինէն , Տրապիզոնէն , Ատանայէն եկած հեռագիրք կը ծանուցանեն թէ , շնորհիւ Վեհ . Սուլթանին , այդ տեղերու մէջ որ և է դէպք չէ պատահած և թէ կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ : »

— Վեհ . Սուլթանը հրամայած լինելով որ իւր գահակալութեան օրէն ի վեր հաստատուած վարժարանաց , այդ վարժարաններն յաճախող աշակերտաց , Կրթական նախարարութեան արտօնութեամբ հրատարակեալ ամէն լեզուէ գրքերու ու տետրակներու մէջ վիճակագիրը պատրաստուելով իրեն մատուցուի , Կրթական նախարարութեան մէջ այդ վիճակագրի պատրաստութեան կ'աշխատուի այժմ :

— Թէ՛ Ե Սպահսարի , Տէյլի-Նիւզի ու անգլիական ուրիշ մի քանի լրագրաց թղթակիցք Փոքր Ասիոյ անդորրութեան ու ապահովութեան մասին թշնամական հրատարակութիւններ կ'ընեն և կը ծանուցանեն թէ իսլամ ժողովուրդեան ու Հայոց միջեւ կռիւները պակաս չեն , սակայն ըստ Սապահի Փարիզու Սուլտ լրագրոյն Փոքր Ասիոյ թղթակիցը կը գրէ թէ՛ այդ անգլիական լրագրաց հրատարակութիւնք թշնամական զրպարտութիւններ են սոսկ , թէ՛ Փոքր Ասիոյ ամէն կողմը կատարեալ անդորրութիւն ու ապահովութիւն կը տիրէ , և թէ՛ իսլամ ու քրիստոնեայ ժողովուրդեան միջեւ բնաւ կռիւ տեղի չէ ունեցած :

— Նոր ընկերութիւն մը կազմուած է Սիր-
քէճիկէն ի Թօփիսանէ և ուրիշ տեղեր փոքր
շողենաւներ բանեցնելու համար :

— Տրապիզոնէն Սրամպուլի ուղղեալ նա-
մակ մը կը ծանուցանէ թէ , վերջերս չորս գին-
եալ աւաղակներ Գափաք կոչուած տեղը յար-
ձակեր են խումբ մը ճամբորդաց վրայ՝ որք
Ամասիա կ'երթային , և կողոպտեր են զանոնք :
Յաջորդ օրը միեւնոյն աւաղակախումբը կո-
ղոպտեր է քանի մը կառապաններ , որք ճամ-
բորդներ փոխադրելէ յետոյ իրենց տեղը կը
դառնային : Կառապան մ'սպաննուեր է : Այս
աւաղակներէ մի քանին ձերբակալուեր են՝
հալածուելով ոստիկան զինուորներէ :

— Այտընի նահանգին մէջ պաճարախտն
երթալով կը ճարակի և այժմ 15 գաւառակ-
ներ վարակուած են : Գոնեայի և Պրուսայի
մէջ ևս պաճարախտ երեւան ելած է :

— Մաղնիսայի երկրագործք այս տարւոյ
երաշտութեան պատճառաւ չեն կրցած սերմ
ցանել : Թէև 15000 քիլէ արմաթք բաշխուած
է Յանձնաժողովոյ մը կողմանէ , սակայն երկ-
րագործաց պէտքը 200.000 քիլէի կը հասնի :

— Հոլանտայի Վիլհէլմ Գ. թագաւորին
մահուան առթիւ Վեհ. Սուլթանը ցաւակցա-
կան հեռագիր մ'ուղղեց Հոլանտայի խնամա-
կալ մայր-թագուհւոյն :

— Հայագրի բժիշկներէն Սեղբոսեան Սիմոն ,
Գարամաճեան Տիգրան և Եղուարդ Մասիս
էֆէնտիք Պէրլին ուղեւորեցան՝ հիւժախտի
դարմանման համար Տօքթ. Բոխի գիւտն ու-
սումնասիրելու :

— Յաւանթիկայ ելմտական տարւոյ պիւտ-
ճէն կառավարական հաստիքի մէջ երկու
միլիոն օսմ. ոսկւոյ առաւելութիւն մը ցոյց
կուտայ :

— Վեհ. Սուլթանն Ա. կարգի Մէճիտիյէ
պատուանշան շնորհեց հիւժախտի դարմանին
հնարիչ գերմանացի Տօքթ. Բոխ մեծանուն
բժշկին :

— Ատանայի մէջ հետախտ ծագած լինե-
լով , Սէլէֆքիէի հիւսիսային կողմն հաստատ-
եալ քարանթիւնան պիտի գործադրուի մինչև
յԱնամուր :

— Յուրիսի մէջ կազմեալ ընկերութիւն մը
առաջարկած է գնել Պ. Հիլլի ունեցած Բու-
մէլիի երկաթուղեաց բաժնեթղթերն :

— Նախորդ Գաղաքապետ Մազհար փաշա
հանգստեան կոչուած է 12500 զրուշ ամսա-
թոշակով :

— Դաւթիոյ մաքսատան հասոյթք որք
1889 հոկտ. ամսոյ միջոցին 18000 ոսկի եղած
էին , ներկայ տարւոյ հոկտեմբերին 22000
ոսկւոյ բարձրացած են : Նաև , ներկայ տար-
ւոյ հոկտ. 31էն մինչև նոյ. 13 (Ն. Տ.) , յիշ-
եալ հասոյթք 1300 ոսկւոյ առաւելութիւն մը
ցոյց կուտան բարդատմամբ նախորդ տարւոյ
միևնոյն ժամանակամիջոցին :

— Աղբիւնուպօլսոյ կեդրոնական հիւան-
դանոցին Ա. բժիշկ գնդապետ Ֆանօ պէյ
հանգստեան կոչուած է 1500 զրուշ ամսա-
թոշակով :

— Թաղապետութեան Գ. շրջանակի պաշ-
տօնեայք սեպտ. և հոկտ. ամսոց մէջ 2514
օրս պակաս կըող հաց դրաւած են , որոց
170 օրսան կանոնց հիւանդանոցին տրուած և
մնացեալն ալ աղքատաց բաշխուած է :

— Երկուտարթի երեկոյ ուստական դես-
պանատան հիւրանոցին մէջ հրդեհ պատահե-
լով , միայն այդ սենեակն այրեցաւ՝ թանկա-
գին աւարկայներ հրոյ ճարակ տալով : Վրան
4000 Փրանքի կը հասնի :

— Մոնիթթօն կ'իմանայ թէ Բ. Գուռը նոր
պաշտօնագիր մ'ուղղեր է Յունաց պատրիար-
քարանին , ի մասին ծանուցեալ խնդրոց : Պա-
րուշակութիւնը տակաւին յայտնի չ'է :

— Պէրլիտի Թամ. գեսպան Ֆէրիտուն պէյ
օղափոխութեան համար եռամսեայ արձա-
կուրդով Եւրոպա ուղևորած լինելով , յիշեալ
դեսպանատան Ա. քարտուղար Մարգարեան
էֆ. փոխանորդարար պիտի վարէ գեսպանա-
տան գործերը :

— Վեհ. Սուլթանի թիկնապաշ Մուզաֆ-
ֆէր փաշա Տրապիզոնի ճամբով մայրաքաղա-
քս դարձաւ :

— Ֆէրիք Նէճիպ փաշա , որ մինչև Պաղ-
տատ երկաթուղոյ մը շինութեան մենա-
շնորհ խնդրած էր , հաստատած է թէ մին-
չև 50 միլիոն Փրանքի դրամագլուխ մը կազ-
մելու կարող է :

— Պրուսայի բնակիչներէն Պ. Սոկրատ
Ֆիլիբիտէս արտօնութիւն խնդրած է թըրա-
մուէյի գիծ մը շինել քաղքին կեդրոնէն մին-
չև 25 քիլիէ : Այս գիծ քանի մը ճիւղեր պի-
տի ունենայ :

— Տօմինիկան կրօնաւորք Երուսաղէմի մէջ
կղերական վարժարան մը հիմնեւ են : Գլխա-
ւոր ուսուցիչք Յրանայէն հրաւիրուած են :

— Հայտար-Փաշայի երկաթուղոյ ընկերու-
թեան առաջարկութեամբ , Վեհ. Սուլթանը
արտօնած է երկարաձգել Հայտար-Փաշայի
գիծը մինչև Սիւլտար :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Եկեղեցական Համագումար ժողովն երեք-
շաբթի օր ի նիստ գումարեցաւ , և ընթեր-
նելով առանձնաշնորհման խնդրոյն առթիւ
Բ. Դրան պաշտօնագրոյն ի պատասխանի
Յանձնաժողովոյ պատրաստած գիրն , նոյնու-
թեամբ ընդունեց զայն և որոշեց գալիք գոր-
ծագիր մարմնոյն միջոցաւ ներկայացնել Բ.
Դրան :

Ժողովը նոյ. 22ի հինգշաբթի օրը վերստին
պիտի գումարի՝ վաւերացնելու համար իւր
առեւտագրութիւնները :

— Վսեմ. Արիկ էֆ. Ունճեան չորեքշաբթի
օր դարձեալ Մաքր գիւղ գնաց և ծանուցեալ
խնդրոց մասին տեսակցութիւն մ'ունեցաւ
Ամեն. Տ. Սորէն Ալըքեան Սրբազան Հօր հետ :
Այս տեսակցութեան արդիւնքը Վսեմ. Ունճ-
եան էֆ. և Վսեմ. Մաքսուտ Սիմոն պէյ
հինգշաբթի օր հաղորդեցին Բարձր. Մեծ-Ե-
պարքոսին :

— Մշոյ նորընտիր ընդհ. Վանահայր-Առաջ-
նորդ Գեր. Հայր Խարախանեանի պաշտօնը
վաւերացնող կայս. Պէրաթի և Պատրիարքա-
կան Կոնգակն անդ հասած լինելով , նախըն-
թաց ամսոյ 26ին Գաւառ. երեսի. ժողովն
յ'եկեղեցին Ս. Մարինէի ի նիստ գումարուեր
է՝ նախադաշնութեամբ Ս. Յովհաննու Վա-
նուց միարան Արժ. Տ. Առաքել վարդապետի
և առեւտագրութեամբ Մեծ. Կարապետ էֆ.
Փօթիկեանի , Հայր Խարախանեան հանդիսա-
ւոր կերպիւ յ'եկեղեցի առաջնորդուելով ,
հրաւիրմամբ Առեւտագր էֆէնտի՝ առաջի
Ս. Սեղանոյ ուխտեց իւր առաջնորդական
պաշտօնին անթերի կատարմանը համար :

— Ամեն. Տ. Մկրտիչ Արքեպիս. Որիմեան
Պատրիարքարանի գործակատար Յրէնիկան
Սրբազամ էֆէնտիի հետ հինգշաբթի օր Մեծ-
Եպարքոսին ներկայանալով , Երուսաղէմ ու-
ղևորելու հրաման ստացաւ :

Ամեն. Որիմեան Սրբազան մի քանի օրէն
պիտի մեկնի մայրաքաղաքէս :

— Կը ընեմք թէ Հայր Ռիհմանի գտած է
Միքայէլի Ասորոյ գրոց բնագիրն , որոյ հա-
յերէն թարգմանութիւնը միայն ծանօթ էր
ցարդ :

— Գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մ'անցեալ
կիրակէ զիշեր (11 նոյեմբեր.) կատարուեցան
Սիւլտար երկու հարսանեաց հանդէսք : Առա-
ջինն՝ Մանչեսթրի առաջնակարգ վաճառա-
կաններէն Մեծ. Մարտիկ էֆ. Յովհաննէսեա-
նի ընդ Ազն. Օր. Մառի Զաքարեանի , կըն-
քահայութեամբ Ամեն. Տ. Որիմեան Սրբա-
զան Հօր , իսկ երկրորդն՝ Պալլարեանց տան
գանձապետ Մեծ. Յովհաննէս էֆ. Միքա-
յէլեանի ընդ Ազն. Օր. Լուկիա Պ. Պառնաս-
եանի , դստեր աղջային գրագէտ և Տպագ-
րական Տեսչութեան ընդհանուր քարտուղար
-թարգման Ազնուաշուք Պառնասեան Պօղոս
էֆէնտիի , կնքահայրութեամբ Ազնուաշուք
Համադաս էֆէնտիի Պալլարեան , Երկու նո-
րապսակ Տիկնայք շրջանաւարտ են Մեզպուր-
եան բարեհամբաւ վարժարանի , առաջինն
1885 թուականին , իսկ երկրորդն 1889ին :

Սոյն երկու հարսանեաց պսակադիրն էր
Գեր. Տ. Գրիգորիս Ս. Եպիսկ. Ալէաթճեան :

— Տիգրանակերէն կը գրեն մեզ-

Ազգային երեւելիք զինուորական տուրքը
կը բաժնեն ազգայնոց վրայ , բայց ի՞նչ արդա-
րութեամբ : Իրենք հարուստ միլիոնատէր է-
ֆէնտիներ են . իւրաքանչիւրն իւր եղբայր-
ներն , եղբորորդիները , և այլն մէկտեղելով ,
1000 կամ առ առաւելն 1500 զրուշ կը գրուի :
Միւս կողմէն , բոլոր ստացուածքն հազիւ
1000 կամ 2000 զրուշ եղող արհեստաւորի մը
կամ աղքատի մը բաժին կը հասնեն՝ 60 զրուշ
իրեն , 45 զրուշ եղբորը , 40 զրուշ տղուն , 35
միւս տղուն , 30 ալ միւսին : Յետոյ կը յո-
խորտան . « Աղբար , ես 1500 զրուշ կուտամ ,
դուն 60 տուեր ես , շա՛տ է » : Զը կայ ըսող .
« Դուն 5-6 մարդ , ամէն մէկդ միլիոններու
տէր , 1500 զրուշ միայն կուտաք , որով ձեզմէ
իւրաքանչիւրին բաժինը կը լինի հազիւ 250
կամ 300 զրուշ . իսկ ես մէկ մարդ , 6-7 հատ
մանրուկ տղաքներով , ստացուածքս հազիւ
10 ոսկի , 210 զրուշ կ'առնուք ինձմէ » : Ո՞վ
կրնայ աղային դէմ խօսիլ 60ը 120ի կը բարձ-
րանայ և բռնի կը գանձուի : Մեր Վսեմ. Կու-
սակալ Հաճի Հասան պէյի արդարամտութիւնը
յոյս կուտայ մեզ որ այլ եւս կը բարձուին
այս անտեղութիւնք , որով աղքատ ժողո-
վուրդը կը դադրի Հայ աղայներու շահա-
դիտութեան զոհուելէ :

— Ստացանք Ազն. Մամուրեան Մատթէոս
էֆէնտիի Արեւելեան Մամլոյ հոկտեմբերի ամ-
սաթիւը : 48 երեսներու մէջ կը պարունակէ
1. « Նաւարէ ի լոյս » գողտրիկ վէպին շա-
րունակութիւնը , 2. Սայ Մկրտչեան ժա-
ռանգարաց վարժարանին աշակերտ Մուշեղ
Գարապէյի « Եկեղեցի » և « Փառաբանութիւնք
առ Աստուած » երկու բանաստեղծութիւննե-
րը , վերջինը թարգմանուած ի Ռաֆիէ , 3.
Յարդ անտիպ մնացած պատմական կարեոր
և ընթերցանութեան արժանի ձեռագրի մը
հրատարակութիւնն՝ « Թուղթ ի Տանէն Կիլի-
կիոյ Տ. Սիմէօնի Կաթողիկոսի Ամենայն Հա-
յոց , ի պատասխան թղթոյն Տ. Փիլիպպոսի
Կաթողիկոսի Վաղարշապատու » , 4. « Ռուսա-
նական թագաւորն ու թագուհին » , 5. « Սըն-
գիր առանձնաշնորհման » , 6. « Գաթիմ » այս
անգամ զուգարկէ Վաղարշի նիշերն , 7.
« Փշրանք » երեւելի հեղինակաց ընտիր խոր-
հըրդածութեանք , 8. « Միքաղբական » « Ըն-
տանեկան Ոգի » , 9. Գոչունեան Մանուկ է-
ֆէնտիի գրեալ « Ստալ Բեթլէհէմ » գրքին
վրայ « Գրադատական » մը , 10. « Մտածին
պատկերներ » , 11. « Շահնուրեան գեղեցկա-
հիւս թղթակցութիւն մը » , 12. « Այլ և այլք » ,
13. « Լրաքաղ » , 14. « Բաղադական » :

ԱՐԺԷՔ ԳՐԱԿՈՑ

Օսմ. լրումն 100 զրուշ

Մէճիտիյէ	107 33	Արժաթ մանէթ	86
Մէթալիք	100	Բուսիոյ բօլ	90 25
Պէշլէք, Աթլըլըք	102 10	Նաբոլէօն	86 35
Քառորդ մէճիտ	406 30	Գրիմից	51 10
Մանր մէճիտ	401 30	Սնգլ. լիւրա	109 24

Մանէթ թղթադրամ 7 82

Գոնսոլիտէ (երեկոյ.)	19 25	Բում. երկ. բաժին	76 5/8
Նոր փոխ. 4 օֆ ⁰		Թղթադրամ (Թաւ.)	42 20
(Թաւգլիւթը Օսմ.)	78 5	Նիքքին Փօխառ.	60

ԱՐՏՈՆԱՏԻՐ Ա. ՍԱՔԱԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ 4. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ
Էսկի զապիլիէ հասցէի , քիւ 61